

UDK 262.3:271-055.2 (497.5) "1941/1946" (093) Družba Naše Gospe
 929 Stepinac, Alojzije
 929 Kopunović, Anuncijata
 Izvorni znanstveni rad

Mr. sc. Ivan **Armanda**
 Leksikografski zavod Miroslav Krleža
 Zagreb, Frankopanska 26

ZAGREBAČKI NADBISKUP ALOJZIJE STEPINAC I DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE

Sažetak

U članku se na temelju objavljenih i neobjavljenih izvora te mjerodavne literature kritički razčlanjuju veze zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca i bačkoga, odnosno hrvatskoga ogranka Družbe sestara Naše Gospe. Prikazana je Stepinčeva uloga kod prienosa kuće matice Družbe iz Subotice u Zagreb, čime je Družbi zapravo omogućen obstanak. Naime, pošto su Mađari 1941. uzpostavili svoju vlast u Bačkoj, došlo je do pokušaja pripojenja Bačke družbe sestara Naše Gospe Kaločkoj družbi, od koje se 1931. bila osamostalila. Potom se govori o Stepinčevim posjetima kući matici u Zagrebu, o njegovoj ulozi kod održavanja Vrhovnoga zbora Družbe 1946. i o ses-trinskim podružnicama utemeljenima u doba njegova nadbiskupovanja, nakon čega se razčlanjuju pisma što ih je iz kućnoga pritvora u Krašiću poslao sestrama, prvenstveno vrhovnim poglavaricama Družbe Anđelini Kujundžić i Beati Milašin. Iznose se i podatci o posjetima pojedinih sestara nadbiskupu u Krašiću i o njegovoj podpori slanju i djelatnosti sestara u Belgiji. Kao prilog članku donose se priepisi šestnaest Stepinčevih pisama sestrama.

Ključne riječi: Alojzije Stepinac, Družba sestara Naše Gospe, prienos kuće matice u Zagreb, Anuncijata Kopunović, Anđelina Kujundžić, Beata Milašin, pisma nadbiskupa Stepinca, nove podružnice, sestre u Belgiji.

Uvod

Družba sestara Naše Gospe, utemeljena podkraj 16. stoljeća u Francuzkoj, ubrzo se proširila po Nizozemskoj, Belgiji i Njemačkoj, odakle se, nakon obnove provedene u prvoj polovici 19. stoljeća, kao samostalna družba

proširila na Sjevernu Ameriku, Češku, Sloveniju i Mađarsku. Budući da je Družba u Njemačkoj početkom 19. stoljeća obnovljena, tj. ponovno utemeljena kao samostalna družba, nakon njezina širenja na Češku i Mađarsku, tamošnji ogranci također su se osamostaljivali i djelovali kao neovisne družbe. Početkom sedamdesetih godina 19. stoljeća Družba kaločkih sestara Naše Gospe osniva samostane po Bačkoj, od koji je 1931. oblikovana Družba bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe s kućom maticom u Subotici. Njezinom prvom vrhovnom poglavaricom u svibnja 1934. imenovana je s. Roza Kopunović, koja je od tada nosila ime častna majka Anuncijata. U travnju 1937. ponovno je imenovana vrhovnom poglavaricom Družbe, a u svibnja 1940. sestre su je na tu službu izabrale na prvom izbornom Zboru.¹ No, 1941. nad Družbom se nadvio tamni oblak, te je prietila opasnost da se hrvatski ogranak ponovno pripoji mađarskome i da se tako dokine. U tim teškim i presudnim trenucima sestrama je pomogao zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, koji je omogućio Družbi nastavak djelatnosti u Zagrebačkoj nadbiskupiji, a samim time i obstanak Družbe kao takve. U tom, ali i u nekim drugim slučajevima pokazao je svoju očinsku brigu za sestre i uvijek bio spreman za prijateljsku pomoć i suradnju. Nažalost, sve to prekinuo je namješteni sudski postupak i potom odvođenje Stepinca na izdržavanje kazne u Lepoglavu. No, nakon što je prebačen u kućni pritvor u Krašiću, sestre su ponovno uzpostavile kontakte s njime, osobito vrhovne poglavarice Družbe Anđelina Kujundžić i Beata Milašin, s kojima se nadbiskup i dopisivao. Nešto od svega toga u kratkim crtama opisala je častna majka Anđelina Kujundžić,² a u zbirci *Pisma iz sužanjstva*, koju je priredio Juraj Batelja, donieto je devet od ukupno šestnaest pisma što ih je nadbiskup uputio častnim

¹ Više o poviesti Družbe sestara Naše Gospe i o njezinim utemeljiteljima vidi u: DE REMIREMONT, A. *Imala je dušu djevice i srce majke. Majka Alix le Clerc 1576.-1622.* Izd. Kršćanska sadašnjost. Zagreb, 2004. — ARMANDA, Ivan. *Časna majka Marija Roza Anuncijata Kopunović (1887.-1956.) u crkvenim i društveno-političkim previranjima svoga doba.* U: *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 4./2012., str. 69-100. — KUJUNDŽIĆ, Marija Anđelina. *Povijest Družbe sestara Naše Gospe.* Izd. Družba sestara Naše Gospe. Zagreb, 1980. — KUJUNDŽIĆ, Marija Anđelina. *Tragom četiri stoljeća.* Izd. Družba sestara Naše Gospe. Zagreb, 1965. — SZTRILICH, Ivan-Pal. *Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović i njeno doba.* U: *Subotička Danica 2007.*, str. 233-254.

² Usp. KUJUNDŽIĆ, Marija Anđelina. *Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac – Kardinal i Družba Sestara "Notre Dame" – Zagreb.* U: *Sluga Božji Alojzije Stepinac*, 3./1996., br. 4, str. 87-89.

majkama Anđelini Kujundžić i Beati Milašin.³ Ovdje o suradnji nadbiskupa Alojzija Stepinca s Družbom sestara Naše Gospe pišemo znatno obširnije, vodeći se prvenstveno arhivskim vrelima i (ne)objavljenim Stepinčevim pismima sestrama, te mjerodavnom literaturom.

Obstanak Družbe uz pomoć nadbiskupa Stepinca

Kada su Mađari u doba Drugoga svjetskog rata u travnju 1941. okupirali Bačku, za Družbu bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe na- došli su teški i presudni dani. Naime, kaločki nadbiskup Gyula Zichy pokre- nuo je preko Zbora za redovnike postupak za ujedinjenje Kaločke i Bačke družbe, što je Zbor 13. svibnja 1941. i odobrio. Nadbiskup Zichy obavijestio je o tome 9. lipnja kaločku častnu majku Akvinu Vojnić uz napomenu da odluka vrijedi do daljnje odredbe Svete Stolice. To je značilo da se Bačka družba ukida, a njezine kuće, škole i sestre stavljaju se pod upravu Kaločke družbe.⁴ Sutradan je nadbiskup poslao dopis i častnoj majci Anuncijati Ko- punović, ali ga ona nije odmah dobila jer se nalazila u Zagrebu.⁵

Naime, nakon mađarske okupacije Bačke počelo se raditi na pripojenju Bačke družbe Kaločkoj, te su se u tu svrhu čak skupljali podpisi pojedinih sestara, a častnu majku Anuncijatu nagovarali su da se odrekne prava i vlasti vrhovne poglavarice Družbe, što je ona odbijala. Ubrzo je kaločka častna

---

³ Usp. STEPINAC, Alojzije Viktor. *Pisma iz sužanjstva (1951.-1960.)*. Priredio Juraj BATELJA. Izd. Postulatura sluge Božjega Alojzija Stepinca. Zagreb, 1998. Prireditelj je za sva Stepinčeva pisma naveo da su upućena častnoj majci Beati Milašin, no to nije točno. Naime, kako sam već naveo, prvih sedam pisama objavljenih u knjizi upućeno je častnoj majci Anđelini Kujundžić (str. 77-78, 91-92, 155, 215-216, 232, 276-278, 303-304), a preostala dva častnoj majci Beati Milašin (str. 332-333, 363-364). Izvornike svih pisama što ih je nadbiskup Stepinac poslao vrhovnim poglavaricama Anđelini Kujundžić i Beati Milašin sestre su dostavile Postulaturi za beatifikaciju i kanonizaciju Alojzija Stepinca, a same su zadržale preslike pisama (Pismohrana Družbe sestara Naše Gospe u Zagrebu /dalje: PDSNG/, *Pisma iz zatočeništva vrhovnim poglavaricama sestara Naše Gospe*). No među preslicima nema pisma što ga je Stepinac 7. I. 1957. poslao častnoj majci Anđelini Kujundžić, a koje je objavljeno u zbirci *Pisma iz sužanjstva* (str. 215-216). Također, među preslicima pisama sačuvanima u PDSNG nalazi se jedno (23. VII. 1957.) koje nije naslovljeno na častnu majku Anđelinu Kujundžić ni na neku drugu sestru osobno, nego na sestriinsku zajednicu.

⁴ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Msgr. Gyula Zichy vrhovnoj poglavarici kaločke Družbe, Kaloča, 9. VI. 1941.

⁵ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Msgr. Gyula Zichy s. Mariji Anuncijati Kopunović, Kaloča, 10. VI. 1941.

majka Akvina Vojnić uputila sestrama Bačke družbe brzojav u kojem ih naziva svojim duhovnim kćerima čime se proglasila i njihovom vrhovnom poglavaricom. Drugim riječima, još prije nego li je iz Rima stigla bilo kakva odluka Zbora za redovnike, kaločka častna majka dala je do znanja sestrama u Bačkoj da se njihova družba ukida i pripaja Kaločkoj.⁶ Na koncu je i jedini zaštitnik Bačke družbe, biskup Ljudevit Budanović, lišen upravljanja Bačkom apostolskom upravom i 1. lipnja 1941. odveden u internaciju, prvo u Budimpeštu, a potom u Mátraverebély u Karpatima.⁷

Ostavši bez snažnoga oslonca u osobi biskupa Budanovića, majka Anuncijata je samo nekoliko dana nakon njegova uhićenja, 4. lipnja 1941. stigla u Zagreb. Kronika zagrebačke zajednice njezin dolazak opisuje kao “veliko iznenađenje”, tim više što im je otkrila da je došla radi prijenosa matične kuće Družbe u Zagreb.⁸ Sutradan je posjetila dr. Dragutina Kniewalda, koji joj je savjetovao “šta bi bilo dobro raditi, na koga se obratiti.”⁹ Očito prema njegovoj preporuci, 6. lipnja posjetila je pomoćnog zagrebačkog biskupa Josipa Lacha koji joj je savjetovao da pisano zamoli Predsjedništvo Biskupske konferencije za dopuštenje prijenosa matične kuće i novicijata iz Subotice u Zagreb.¹⁰ Konačno je častna majka 9. lipnja 1941. sa s. Anđelinom Kujundžić posjetila nadbiskupa Alojzija Stepinca koji joj je rekao da ne mora pisati molbu Biskupskoj konferenciji nego samo njemu, jer svoju matičnu kuću i novicijat žele prenijeti u njegovu nadbiskupiju.¹¹

Prisjećajući se toga susreta sa Stepincom, s. Anđelina Kujundžić piše: “U iskrenom i otvorenom razgovoru Č. Majka prikazala je tadašnju situaciju u našoj Družbi. Obrazložila je želju mladih sestara da ostanu u ovoj svojoj Družbi i nastave rad s djecom u Hrvatskoj, itd. Preuzvišeni je sve saslušao s puno razumijevanja. U iskrenoj želji da nam pomogne u tom teškom i odlučnom trenutku rekao je otprilike ovako: ‘Napišite mi sve što želite, pa ću se ja u Rimu zauzeti za prijenos vaše Matice iz Subotice u Zagreb i sve drugo što je potrebno u vezi s tim.’”¹²

⁶ Usp. PDSNG, *Važni dokumenti o početcima Družbe*, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 9. VI. 1941.

⁷ Usp. ARMANDA, Ivan. *Časna majka Marija Roza Anuncijata Kopunović*, (2012.), str. 84-86.

⁸ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.* Neobrojčano, dne 4. VI. 1941.

⁹ PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 5. VI. 1941.

¹⁰ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 6. VI. 1941.

¹¹ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 9. VI. 1941.

¹² KUJUNDŽIĆ, M. A. *Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac*, (1996.), str. 88.

Oduševljenje susretom s nadbiskupom s. Anđelina očitovala je i u kronici zagrebačkoga samostana, gdje je neposredno nakon gornjega susreta zapisala: “Bio je jako dobar i blag i rekao da nas vrlo rado prima u svoju nadbiskupiju, neka se samo ništa ne bojimo [...]”¹³

Dapače, Stepinac im je obećao da će se obratiti hrvatskim vlastima s preporukom da dodijele sestrama nekoliko mjesta na državnim školama. Obećanje je ostvario istoga dana te navečer telefonski javio sestrama da će vlasti primiti u audijenciju častnu majku Anuncijatu Kopunović.¹⁴

Što se tiče pisane molbe Stepincu za odobrenje prienosa matične kuće i novicijata u Zagreb, majka Anuncijata podniela ju je 9. lipnja 1941., tj. već istoga dana kada ga je posjetila nadbiskupa. U molbi je ukratko izniela historijat Družbe i probleme s kojima se sestre zbog okupacijskih mađarskih vlasti suočavaju, te zamolila nadbiskupa da preporuči Zboru za redovnike sljedeće: da se kuća matica i novicijat Družbe presele u Zagreb, gdje će sestre nastaviti djelovati; da se iz naziva Družbe ispusti regionalna oznaka *bačkih*; da se svim sestrama dade pravo slobodnoga izbora da prijeđu u Kaločku družbu, ili da ostanu u svojoj Družbi; i da se uredi imovina Družbe tako da Družba sa sjedištem u Zagrebu zadrži miraz onih sestara koje ostaju u Družbi i kuće u Segetu i Dobrni, te da se gotovinski kapital razdijeli razmjerno broju sestara koje ostaju u svojoj Družbi ili prelaze u Kaločku.¹⁵

Stepinac je gornju molbu 14. lipnja prosledio Zboru za redovnike u Rimu,¹⁶ a u međuvremenu je majka Anuncijata 12. lipnja sa svim sestrama zagrebačke zajednice sudjelovala na tielovskoj povorci koju je vodio nadbiskup Stepinac.¹⁷

Nakon što se 26. lipnja 1941. vratila u Suboticu, častnoj majci Anuncijati Kopunović službeno je 1. srpnja pročitana dekret Zbora za redovnike o pripajanju Bačke družbe Kaločkoj. U zapisniku koji je tom prigodom sastavljen, majku Anuncijatu oslovljava se kao bivšu vrhovnu glavariču s. Mariju Rožu, te se napominje da zbog teških prometnih prilika sve do povratka u Suboticu nije saznala za dekret Zbora, zbog čega joj je sada službeno pročitana, čime je prestala njezina vlast u Družbi bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe, koja se pripaja Kaločkoj družbi. Sama majka Anuncijata premještena

¹³ PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 9. VI. 1941.

¹⁴ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 9. i 10. VI. 1941.

¹⁵ Usp. PDSNG, *Važni dokumenti o početcima Družbe*, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 9. VI. 1941.

¹⁶ Usp. PDSNG, *Važni dokumenti o početcima Družbe*, Msgr. Alojzije Stepinac Zboru za redovnike, Zagreb, 14. VI. 1941.

¹⁷ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 12. VI. 1941.

je u Bajat, koji je označen "kao prelazno mjesto njezinoga boravka." Nakon toga je majka Anuncijata izjavila da prima na znanje dekret Zbora za redovnike i naređenja kaločke časne majke, ali ujedno obavještava o svojim podvatima glede prienosa kuće matice u Zagreb i nastavka samostalnoga postojanja i djelovanja Bačke družbe u Hrvatskoj. Pročitavši imena devetnaest sestara koje žele prierći u Zagreb, ili se već tamo nalaze, majka Anuncijata izjavila je da će od kaločke časne majke zatražiti dopuštenje da odluku Zbora za redovnike o njezinoj molbi za prienos kuće matice u Zagreb pričekava zajedno sa sestrama koje žive u Zagrebu i Segetu.¹⁸ Sukladno tome, istoga je dana pisala kaločkoj častnoj majci Akvini Vojnić,¹⁹ a nekoliko dana kasnije, 8. srpnja, o svemu je obavijestila i kaločkoga nadbiskupa.²⁰

Molba da odgovor Zbora za redovnike pričekava sa sestrama u Zagrebu i Segetu bila je uslišana,²¹ pa se majka Anuncijata 6. srpnja s pet sestara vratila u Zagreb, a dva dana kasnije posjetila je nadbiskupa Stepinca i interesirala se kako stoje stvari glede prienosa kuće matice i novicijata u Zagreb.²² Očito nimalo ne sumnjajući da će njezinoj molbi biti udovoljeno, od 19. do 21. srpnja u pratnji s. Andeline Kujundžić i vlč. A. Kopunovića obišla je mjesta koja joj je nadbiskup Stepinac preporučio za možebitno otvaranje novih podružnica. Riječ je bila o Petrinji, Glini, Zrinu, Gvozdanskom, Dvoru, Divuši i Maji. Po povratku u Zagreb, 22. srpnja otišla je u Brezovicu kako bi o svom putovanju obavijestila nadbiskupa Stepinca, koji se tamo nalazio na odmoru.²³ Potom je posjetila i Topusko, te 29. srpnja predala molbu Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu za otvaranje novih podružnica u Zagrebu, Topuskom i Dvoru.²⁴

Viest o pozitivnom odgovoru na molbu za prienos kuće matice i novicijata u Zagreb sestrama je stigla 1. kolovoza,²⁵ a dekret, koji je u Rimu podpisan već 17. srpnja, dostavio im je i pročitao tajnik nadbiskupa Stepinca, Ivan

¹⁸ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, *Zapisnik*. Subotica, 1. VII. 1941.

¹⁹ Usp. ADSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović s. Mariji Akvini Vojnić, Subotica, 1. VII. 1941.

²⁰ Usp. ADSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Juliju Zičiju, Subotica, 8. VII. 1941.

²¹ Odborenje je brzojavno stiglo od častne majke Akvine Vojnić, koja se nalazila na liječenju u Budimpešti. Usp. SZTRILICH, I.-P. *Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović*, (2007.), str. 245-246.

²² Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matice: 1931.-1948.*, dne 6. i 8. VII. 1941.

²³ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matice: 1931.-1948.*, dne 19, 21. i 22. VII. 1941.

²⁴ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matice: 1931.-1948.*, dne 25. i 29. VII. 1941.

²⁵ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matice: 1931.-1948.*, dne 1. VIII. 1941.

Šalić, u kasnim večernjim satima 4. kolovoza 1941.²⁶ Sukladno tome, na temelju ovlasti koje mu je dao Zbor za redovnike, nadbiskup Stepinac je 19. kolovoza 1941. svojim dopisom majci Anuncijati odobrio prienos matične kuće iz Subotice u Zagreb, ispuštanje regionalne oznake *bačkih* iz imena Družbe, slobodno opredjeljenje svih sestara kojoj Družbi se žele priključiti i odredio da Družba sa sjedištem u Zagrebu zadržava miraz sestara koje ostaju u toj Družbi i kuće u Zagrebu, Dobrni i Segetu, a gotovinski kapital razdijelit će se razmjerno broju sestara koje ostaju u prijašnjoj Družbi, ili prelaze u Kaločku družbu. Svoj dopis Stepinac završava riječima: “Sve ovo vrijedi dok traju ove prilike. Vama kao Generalnoj Predstojnici povjeravam daljnju provedbu ovog reskripta u smislu odluke Svete Stolice.”²⁷

Prisjećajući se zadovoljstva što ga je potaknulo odobrenje za prienos kuće matice u Zagreb, s. Anđelina Kujundžić iztiče presudnu ulogu nadbiskupa Stepinca te kaže da je nakon toga kod sestara “poraslo povjerenje u našega Nadbiskupa, koji se prema nama pokazao se samo kao mudri crkveni poglavar, nego i kao brižni Otac”, te dodaje da je takav prema sestrama “ostao kroz sve vrijeme dok je bio aktivan Ordinarij.”²⁸

Koliko je pak sestrama značio prienos kuće matice iz Subotice iz Zagreb, i koliko su stoga cijenile Stepinčevu ulogu u tome, najbolje svjedoči svjedočkinja i sudionica svih tih zbivanja, već spominjana s. Anđelina Kujundžić: “Ovo prenošenje t.j. posredovanje za prijenos naše Družbe ss. Notre Dame – Naše Gospe sa stalnom upravom u Zagrebu, smatram najvećim dobročinstvom i darom mudrosti i dobrote nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca za našu Družbu i za svakog od nas. Po svoj prilici, bez toga njegova zahvata ne bismo danas ni postojale kao takve. Zato naša Družba ostaje vazda zahvalna služi Božjemu kardinalu dr. Alojziju Stepincu za sve što nam je učinio u onom kritičkom trenutku povijesti naše Družbe.”²⁹

---

²⁶ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, *Beatissime Pater*. Rim, 17. VII. 1941. — PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 4. VIII. 1941.

²⁷ PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac s. Mariji Anuncijati Kopunović, Zagreb, 19. VIII. 1941. O odluci Zbora za redovnike Stepinac je obavijestio i kaločkoga nadbiskupa, a majka Anuncijata Kopunović vrhovnu poglavaricu Kaločke družbe. Usp. SZTRILICH, I.-P. *Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović*, (2007.), str. 246. — Kronika nove matične kuće u Zagrebu bilježi i da je majka Anuncijata 18. VIII. 1941. posjetila nadbiskupa Stepinca kako bi mu osobno zahvalila za sve što je učinio za sestre. Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 18. VIII. 1941.

²⁸ KUJUNDŽIĆ, M. A.. *Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac*, (1996.), str. 88.

²⁹ KUJUNDŽIĆ, M. A.. *Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac*, (1996.), str. 88.

Kako Kaločka družba nije izpoštovala odredbu o razpodjeli gotovinskog kapitala, nego je zadržala sva novčana sredstva bivše Bačke družbe, majka Anuncijata obratila se 31. prosinca 1942. nadbiskupu Stepincu s molbom da on pokuša izhoditi “mirno i blago riješenje ovog pitanja.”³⁰ Vjerojatno na Stepinčev prijedlog, istu molbu 8. siječnja 1943. uputila je Zboru za redovnike u Rimu.³¹ Nažalost, u Pismohrani Družbe u Zagrebu nisam pronašao izprave, koje bi odkrile, je li molba urodila željenim uspjehom.

Prijatelj Družbe

Odkako se prvi put obratila Stepincu za pomoć, majka Anuncijata pronašla je u njemu velikoga prijatelja. Uvijek je bio spreman pomoći sestrama, ukoliko je stvar bila u njegovoj ovlasti. To potvrđuje s. Anđelina Kujundžić, koja kaže da je Stepinac i nakon prienosa kuće matice u Zagreb izkazivao stalnu brigu za sestre, te dodaje: “Dok je preuzv. gosp. nadbiskup dr. Alojzije Stepinac bio aktivan u službi, vodio je brigu za naš duhovni i apostolski rad. [...] Svaki put kad bismo mu došle službeno ili privatno, bio je očinski dobar.”³²

Sestre su u nekoliko navrata pozvale nadbiskupa da ih posjeti, ali zbog brojnih obveza on je teško pronalazio vremena. Ipak je 8. kolovoza 1941. nakratko došao u samostan, kako bi pregledao prostorije koje su sestre, na njegovu molbu, uredile za apostolskoga delegata, koji je imao doći u Zagreb, ako se odluči smjestiti u njihovom samostanu. Tom prigodom samostanska kroničarka piše: “Predvečer došao preuzv[išeni] g[ospodin] nadb[iskup] Stepinac sa svojim pratiocom da pogleda stan određen za pap[inskoga] Delegata. Osim toga je pogledao i kapelicu jer još nije bio do sada u našoj kući. Obećao je da će jednom doći pregledati cijelu kuću samo sad nema vremena.”³³

Deset dana nakon nadbiskupova posjeta, častna majka Anuncijata Kopunović otišla je u nadbiskupski dvor kako bi mu osobno još jednom zahvalila što je pomogao sestrama u presudnim trenucima za njihovu Družbu, omogućivši joj tako obstanak.³⁴

³⁰ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 31. XII. 1942.

³¹ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović Zboru za redovnike, Zagreb, 8. I. 1943.

³² KUJUNDŽIĆ, M. A.. *Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac*, (1996.), str. 88.

³³ PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 8. VIII. 1941.

³⁴ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 18. VIII. 1941.

Idući Stepinčev posjet sestrama, koji je zabilježen i kao njegov prvi službeni posjet kući matici, zbilo se tek 5. kolovoza 1942. Dan prije najavio se preko svoga tajnika, ali je sutradan iznenadio sestre došavši više od sat vremena ranije, nego li je rekao. Častna majka Anuncijata nije toga trenutka bila u samostanu, jer je otišla pozvati župnika, da i on prisustvuje nadbiskupovu posjetu, a kako su sestre na porti obavljale zadnje pripreme za doček nadbiskupa, Stepinac je našao otvorena samostanska vrata, ušao bez zvonjenja i pitao, gdje su častne sestre. Dvie sestre primile su ga i povele prvo u kapelu, a potom u sobu za primanje gostiju. U međuvremenu došla je častna majka sa župnikom, a ostale sestre okupile su se na ulazu u samostan. Kada je nakon kratkoga razgovora sa častnom majkom i župnikom krenuo u podrobnije razgledavanje samostana, na izlazu iz sobe za primanje gostiju dočekala ga je okupljena čitava zajednica, a Marica Rajčić pročitala je sljedeći pozdravni govor: "Preuzvišeni Gospodine Nadbiskupe, naša malena zajednica je danas doživjela rijetku sreću da Vas smijemo i možemo u svojoj sredini srdačno pozdraviti sa: Dobro nam došli, Bog Vas donio. U ovoj današnjoj radosti molimo Gospodina da Vas orosi mirhom [!] svoje Božanske milosti i neka Vam poda jačinu cedra sa Libana da samo u sjemenu njegove desnice tražite pašu za svoje stado. – Uz ove naše želje pridružujemo samo jednu skromnu molbu: udijelite svoj očinski blagoslov srcima ove male Marijine družbe, koja su iako brojem neznatna, ali željama velika i spremna na svaku žrtvu. Hvala Vam Preuzvišeni G. Nadbiskupe, što ste svojim posjetom počastili naš dom. Taj je dom molitve, rada i križeva, ali je u prvom redu dom sreće jer je s nama Onaj koji je sve naše – Spasitelj naš. – Još jednom od srca kličemo: Dobro nam došli."³⁵

Nakon pozdravnoga govora Stepinac je razgledao čitav samostan, zadržavši se najduže u prostorijama za novakinje, a potom je u kapelici udielio sestrama pastirski blagoslov. Posjet je završio podužim razgovorom sa častnom majkom Anuncijatom i još nekim sestrama.³⁶

Treći Stepinčev posjet zagrebačkom samostanu Družbe sestara Naše Gospe zbilo se 9. prosinca 1943., a povod mu je bio blagdan utemeljitelja Družbe, Sv. Petra Fouriera. Predvodio je misno slavlje u samostanskoj kapeli, potaknuvši u prigodnoj propovijedi sestre da – po primjeru svoga duhovnog oca – unatoč ondašnjim teškim prilikama ne posustanu, nego da svoju

---

³⁵ PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 5. XI. 1942.

³⁶ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 5. XI. 1942.

službu nastave s još većim pouzdanjem u Boga. Poslije Mise zadržao se na doručku i druženju sa sestrama do 10,15 sati.³⁷

Iz sjećanja s. Anđeline Kujundžić dade se zaključiti da je Stepinac još koji put nenajavljeno posjetio samostan, premda to nije zabilježeno u kronici kuće matice. O jednom takvom posjetu s. Anđelina piše: “Dobro se sjećam kako nas je jednom zgodom zatekao gdje na ulici skupno ubacujemo ugljen. Bilo mu je to drago. Kad je vidio naše radosno iznenađenje, rekao je: ‘Tako će i gospodin nenadano doći, zato budimo pripravnici...’”³⁸

Novi problemi za Družbu nastupili su 1946., kada je častnoj majci Anuncijati Kopunović iztjecala šestogodišnja služba vrhovne poglavarice, pa je trebalo održati izborni Zbor. Častna majka obavijestila je 19. veljače 1946. Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu da joj 12. svibnja ističe mandat, i da bi toga dana trebalo održati Vrhovni zbor radi izbora nove častne majke.³⁹ No istoga dana nadbiskupu Stepincu pisala je i njezina prva savjetnica i zamjenica, s. Marija Anđelina Kujundžić. Ona ga obavještava da je “po savjetu nekih duhovnih osoba” izpitano mišljenje svih sestara u Družbi o tome, žele li da se sazove izborni Zbor u svibnju te godine ili ne žele. Većina sestara izjasnila se protiv sazivanja Vrhovnoga zbora, a svoj stav temeljile su na teškim poratnim prilikama, ali i činjenicom da se prema Pravilima Družbe za častnu majku ne može izabrati nikoga drugoga osim sadašnje vrhovne poglavarice. Stoga su smatrale da bi najbolje bilo izhoditi kod Zbora za redovnike produžetak službe sadašnjoj Vrhovnoj upravi Družbe na čelu sa častnom majkom Anuncijatom Kopunović. Tek manji broj sestara izrazio je želju za sazivanjem Vrhovnoga zbora, a nekoliko ih je zauzelo neutralni stav. Izlažući nadbiskupu problematiku oko saziva Zbora, s. Anđelina Kujundžić poručuje mu da Družba broji samo 32 redovnice, od čega ih samo 13 ima položene doživotne zavjete, ali ni jedna od potonjih, s obzirom na odredbe Pravila Družbe u pogledu životne dobi i roka od polaganja doživotnih zavjeta, ne može biti izabrana za vrhovnu poglavaricu osim aktualne častne majke Anuncijate Kopunović. S. Anđelina stoga poručuje Stepincu da postoje samo dvije mogućnosti: sazvati i održati Vrhovni zbor uz oprost od pojedinih točaka Pravila, koje se odnose na članice Zbora, ili zatražiti od Zbora

---

³⁷ Usp. PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 9. XII. 1943.

³⁸ KUJUNDŽIĆ, M. A.. *Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac*, (1996.), str. 88.

³⁹ Usp. PDSNG, *Važni dokumenti o početcima Družbe*, S. Marija Anuncijata Kopunović Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu, Zagreb, 19. II. 1946.

za redovnike da potvrdi sadašnju Vrhovnu upravu Družbe, uz neke nadopune u Vrhovnome vieću, dok traje trenutačno stanje.⁴⁰

U dogovoru sa sestrama, Stepinac se odlučio za održavanje Zbora. Stoga je častna majka Anuncijata Kopunović 7. travnja 1946. sazvala Vrhovni zbor za 16. srpnja 1946., te obavijestila o problematici o kojoj je s. Anđelina Kujundžić pisala nadbiskupu Stepincu i o njegovu savjetu da se od Svete Stolice zatraže određeni oprost, kako bi se Zbor ipak mogao održati.⁴¹

Kako bi Družba do održavanja Zbora imala stalnu upravu, Stepinac je 2. svibnja 1946. odredio da aktualna Vrhovna uprava nastavi voditi Družbu sve dok Sveta Stolica ne odredi drugčije.⁴² Ubrzo nakon toga, uputio je 20. svibnja dopis papi Piju XII., izloživši mu problematiku i zamolivši ga da dopusti saziv i održavanje Zbora uz oprost od dobi za članice Zbora, ali i da na Zboru za častnu majku može biti izabrana sestra koja još nije navršila 40 godina života, a za vrhovne viećnice sestre koje još nisu navršile 35 godina života.⁴³ Papa je, preko Zbora za redovnike, 26. lipnja udovoljio njegovoj molbi,⁴⁴ o čemu je nadbiskup 2. kolovoza obavijestio sestre.⁴⁵ Nekoliko dana kasnije, majka Anuncijata obavijestila je Stepinca da će se Zbor održati 16. kolovoza 1946. u kući matici u Zagrebu, te ga je zamolila da osobno ili preko izaslanika predsjedja Zbora.⁴⁶ Budući da je zbog obaveza bio spriečen, Stepinac je svojim izaslanikom imenovao pomoćnoga biskupa Franju Salis-Seewisa.⁴⁷ Vrhovni zbor se, kako je bilo i predviđeno, održao 16. kolovoza 1946., a na

---

⁴⁰ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, S. Marija Anđelina Kujundžić msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 19. II. 1946.

⁴¹ Usp. PDSNG, Spisi Vrhovnih Zborova i Odluke Vrhovnih Zborova, Spisi Zbora iz 1946., S. Marija Anuncijata Kopunović svim sestrama u Družbi, Zagreb, 7. IV. 1946.

⁴² Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Poglavarstvu siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe, Zagreb, 2. V. 1946.

⁴³ PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Svetome Ocu, Zagreb, 20. V. 1946.

⁴⁴ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Fr. L. M. Pasetto msgr. Alojziju Stepincu, Rim, 26. VI. 1946.

⁴⁵ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Vrhovnom nadstojništvu Družbe siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe, Zagreb, 2. VIII. 1946.

⁴⁶ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 5. VIII. 1946.

⁴⁷ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Vrhovnom nadstojništvu Družbe siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe, Zagreb, 7. VIII. 1946.

njemu je za novu Vrhovnu poglavaricu Družbe bila izabrana s. Marija Anđelina **Kujundžić**.⁴⁸

Spomenimo ovdje i podružnice koje je Družba sestara Naše Gospe otvorila u Zagrebačkoj nadbiskupiji u doba od prienosa kuće matice u Zagreb do zatvaranja nadbiskupa Stepinca. Od jeseni 1941. dvije sestre i jedna kandidatica bile su namještene kao učiteljice u Topuskom, ali su se ubrzo, zbog rata, morale povući odatle. Godine 1941. započele su raditi i u osnovnoj školi u Dvoru na Uni, ali su u studenome 1942., ponovno zbog rata, morale napustiti i to mjesto.⁴⁹ Slično je bilo i s Glinom, gdje su tri sestre radile u domu za djevojčice. Neke od sestara izbjeglih iz Korduna preuzele su 1942. rad u Maloj školi i u pučkoj školi u Taborskom i u Sopotu kraj Pregrade, a od 1943. započele su djelovati na župi Sv. Blaža u Zagrebu, na čijem se području nalazila kuća matica, te na župi u Varaždinu, gdje su ostale do 1948. godine.⁵⁰

Od podružnica što su ih sestre otvorile u Zagrebačkoj nadbiskupiji u doba Stepinčeve aktivne pastirske službe nedvojbeno je najzanimljivija priča o podružnici u **Brezovici**, gdje su sestre u nadbiskupskom dvorcu brinule za ratnu siročad. O početku te djelatnosti svjedoči s. Beata Milašin koja pripovjeda: "Krajem g. 1942. odnosno početkom 1943. nenadano je zagrebački nadbiskup tražio od naših poglavarica sestre koje bi se u dvorcu Brezovica brinule o djeci skupljenoj s ratišta. U jednom dijelu dvorca već su bile smještene karmelićanke čiji je samostan u ono vrijeme bio u gradnji. Za djecu je bio određen drugi dio dvorca, a za vođenje brige oko njih naša je družba dala tri sestre. Kako sam ja bila učiteljica novakinja, a drugu nisu imali pri ruci, odredili su mene s još dvije sestre. Poslije smo mi otišle, a došle su druge naše sestre. Djecu je vojska predavala Karitasu, a Karitas nama. Karitas je vodio i svu dokumentaciju. Djeca su nam bila sva jednaka, nije se ni pitalo ni znalo čija su i koje su vjeroispovijesti. Sredstva za izdržavanje pris-

⁴⁸ Usp. PDSNG, Važni dokumenti o početcima Družbe, S. Marija Anđelina Kujundžić mskr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 24. VIII. 1946.

⁴⁹ Kroničarka matične kuće Družbe u Zagrebu povratak sestara iz Dvora na Uni 6. XI. 1942. popratila je ovim riečima: "Danas su se konačno vratile sestre iz Dvora i donijele sve svoje stvari. Hvala Bogu što su izvukle živu glavu iz te velike opasnosti!" PDSNG, *Kronika – kuća matica: 1931.-1948.*, dne 5. VIII. 1941.

⁵⁰ Usp.: PDSNG, Pisana ostavština s. Anđeline Kujundžić: KUJUNDŽIĆ, Marija Anđelina. *Redosljed kuća u našoj Družbi u razdoblju od 1931. – 1994.* Nedovršeni rukopis. — KUJUNDŽIĆ, M. A. *Povijest Družbe*, (1980.), str. 71. — KUJUNDŽIĆ, Marija Anđelina. *Prikaz životnoga putovanja majke Beate*. U: *Majka Beata Milašin: (1916.-1996.). Život, zapisi i sjećanja*. Izd. Družba sestara Naše Gospe, Zagreb, 1997., str. 18-19.

krbljivao je zagrebački Karitas. Za to je bio odgovoran pokojni kanonik Borčić i jedan laik. Djeca su bila stara od dvije godine naviše. Samo su neka od njih znala reći svoje ime i prezime. Ponajviše su bila bolesna, zapuštena, krastava, tako da ih je najprije trebalo oprati, očistiti dezinficirati. [...] Dolazila su nam preplašena, upravo izgubljena. No, kako smo ih prihvaćali s ljubavlju i mnogo se za njih skrbili, brzo bi se udomaćila. Činili smo što smo mogli da budu radosna. Ipak su malo odraslija djeca znala biti puna tužne nostalgije za roditeljima.”⁵¹

Stepinac je, kako svjedoči s. Beata, svakoga ponedjeljka dolazio u Brezovicu, a prema siročadi se “izuzetno osjećajno odnosio”. To potvrđuje i s. Miroslava Petrak koja je također djelovala u Brezovici. Ona pripovijeda da bi se djeca okupila oko nadbiskupa čim bi došao, a on bi ih u skupini od po dvadesetak vodio na šetnju u šumu i na livade, gdje bi brao cvieće i igrao se s njima.⁵²

U nastavku svojih sjećanja s. Beata pobija tvrdnju o prekrštavanju te djece, za što se obtuživalo Stepinca na namještenom postupku pred komunističkim sudom. Također dodaje da su se u dvorac sklonili i neki dominikanci nakon što im je 22. veljače 1944. u anglo-američkom bombardiranju Zagreba bio porušen samostan. No s. Beata prisjeća se i Židova koji su se ondje sklonili: “U dvorištu iza velike zgrade u maloj zgradi bili su smješteni ljudi za koje mi je s. Anđelina Kujundžić rekla da su to Židovi koje je onamo dao skloniti nadbiskup da izbjegnu progonstvo. O tome se nekako šutjelo, ali hranili su se iz istih izvora.”⁵³

Samaritanski rad sestara u brezovičkom dječjem domu prestao je nakon kraja Drugoga svjetskog rata, kada su djecu preuzele državne ustanove, a sestre su napustile nadbiskupski dvorac u Brezovici. Posljednje koje su od tamo otišle bile su s. Imelda Kopunović i s. Amabilis Ivušić. Osim njih i već spomenutih sestara Beate Milašin i Miroslave Petrak, pouzdano se zna da su tamo djelovale s. Ivana Cvijin i s. Bogoljuba Peić. Stav svih tih sestara o njihovu djelovanju među ratnom siročadi u Brezovici i o suradnji sa Stepincem na tom polju apostolata najbolje je sažela s. Miroslava Petrak kazavši: “Kad se god sjetim tih naših brezovičkih dana, sjećam se kako smo bile ponosne na promjenu koju je nadbiskup učinio s dvorcem, a što su mu i neki crkveni krugovi isprva teško zamjerali. Do njegova dolaska Brezovica je

---

⁵¹ K[USTIĆ], Ž[ivko]. *Kozaračka djeca u nadbiskupskom dvorcu u Brezovici*. U: *Glas Koncila*, 25./1986., br. 11, od 16. III. 1986., str. 1, 5.

⁵² Usp. KUSTIĆ, Ž. *Kozaračka djeca*, (1986.), str. 5.

⁵³ KUSTIĆ, Ž. *Kozaračka djeca*, (1986.), str. 5.

bila nadbiskupski ljetnikovac, kuća za odmor kakvu su imala feudalna gospoda. Kad je on postao zagrebačkim nadbiskupom, dvorac je pretvoren u dom za siromašne i progonjene. Bio je to lijepi znak da je naša Crkva mnogo prije II. vatikanskog koncila htjela ići putem evanđeoske obnove: da ne vlada niti uživa, nego da se odriče, da služi najugroženijima.”⁵⁴

Rieči ohrabrenja i poticaja

Kraj Drugoga svjetskog rata našoj zemlji nije donio i kraj svih nevolja. Dapače, uslijedilo je razdoblje težkih i krvavih progona, pri čemu su najviše na udaru bili crkveni službenici, uključujući nadbiskupa Stepinca. Njegovo uhićenje i potom namješteni sudski postupak sestre su – prisjeća se častna majka Anđelina Kujundžić – “veoma teško doživjele”, a glede presude bojale su se onog najgoreg, t.j. da će nadbiskupa osuditi na smrt. Stoga su čitanje presude slušale “blijede i zastrašene kraj jedinog radia u kući”, a malo su odahnule kada su čule, da presuda ipak nije smrtna. No osuda na zatvorsku kaznu i odvođenje u Lepoglavu prekinuli su njihove veze s nadbiskupom. Kada je pak Stepinac početkom prosinca 1951. premješten na izdržavanje kazne u Krašić, donekle su oživjele i sestarske veze s njime. Častna majka Anđelina svjedoči da su ga sestre nekoliko puta posjetile, skupno ili pojedinačno, vraćajući se uvijek “pune strahopočitanja i uvjerenja o svetosti našeg Nadpastira.”⁵⁵

Častna majka Anđelina Kujundžić, a potom i njezina nasljednica Beata Milašin, također su se i dopisivale s krašićkim uznikom. Gotovo ni jedno njihovo pismo nadbiskupu nije sačuvano,⁵⁶ jer je Stepinac iz opreza uništavao pisma, koja je primao. Dapače, upozoravao je častnu majku Anđelinu, neka bude oprezna, kada mu šalje pisma, “jer se sva pošta otvara, čita i sprema kod UDBE, što im je iole sumnjivo.”⁵⁷ S druge pak strane, gotovo kao relikvije, sestre Anđelina Kujundžić i Beata Milašin sačuvale su šestnaest pisama što im ih je nadbiskup uputio. Iz tih se pisama vidi da Stepinac, makar se nalazio u sužanjstvu, nije prestao pratiti razvoj Družbe i događaje, koji su obilježavali njezin poviestni hod. Svaki, pa i najmanji i naoko neznatni događaj, ukoliko je za njega saznao, nadbiskup je sa zanimanjem pratio i,

⁵⁴ KUSTIĆ, Ž. *Kozaračka djeca*, (1986.), str. 5.

⁵⁵ Usp. KUJUNDŽIĆ, M. A. *Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac*, (1996.), str. 88-89.

⁵⁶ Od svih pisama, što su mu ih spomenute dvie redovnice uputile u Krašić, sačuvan je samo priepis pisma častne majke Anđeline Kujundžić od 17. IX. 1957.

⁵⁷ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 6.

koliko je iz sužanjstva mogao, sudjelovao je u životu Družbe. Uglavnom je njegovo sudjelovanje bilo molitvene naravi, ponekad savjetodavne, a ponekad i sasvim praktične naravi.

Iz njegova pisma častnoj majci Anđelini Kujundžić od 26. srpnja 1954. vidi se da je nadbiskup bio obaviešten o teškom zdravstvenom stanju bivše častne majke Anuncijate Kopunović, s kojom je nekoć surađivao i omogućio je prienos kuće matice u Zagreb, a time i obstanak Družbe. No, kako su vijesti u krašićko sužanjstvo dolazile sporo i sa zakašnjenjem, nadbiskup nije znao, je li bivša častna majka još živa ili se već preselila u vječnost, pa je s. Anđelini Kujundžić poručio: “Ako je bivša časna Majka Kopunović još na životu, lijepo ju pozdravite i izručite joj moj blagoslov, dok ću je se posebno sjetiti u svetoj Misi, da svoj križ strpljivo podnese do kraja, te uzmogne primiti krunu nagrade, od Boga obećanu svima, koji Njega ljube.”⁵⁸

Dvie godine kasnije, 22. lipnja 1956. Stepinac s. Anđelini Kujundžić piše: “Kako vidim iz Vašeg pisma približuju se zadnji časi bivše Časne Majke Vaše Družbe. Uvjeren sam, da shvaća i ovaj zemaljski život i smrt u vrhunaravnom smislu, pa će joj smrt biti samo prijelaz u pravi život u Bogu, za kojega veli neka ruska rečenica: ‘Bez oca možemo živjeti, bez majke možemo živjeti, ali bez Boga ne možemo živjeti.’ Bog je jedini po svojoj naravi život. Svima drugim bićima dan je život, ali nisu po sebi život.”⁵⁹

Kada je od častne majke Anđeline saznao, da su sestre u kući matici u Zagrebu promienile prozore na samostanskoj kapeli i postavile vitraje, Stepinac je odlučio sudjelovati u tome i novčano pomoći sestrama, što se vidi iz njegova pisma častnoj majci Anđelini od 13. siječnja 1955., u kojem joj nadbiskup poručuje: “Ovu sitnicu prilažem Vam za isplatu prozora na kape- li. Liturgijski simboli na njima neka budu još više urezani u srca i duše svih sestara, jer nema prozora ni hrama na svijetu jednaka hramu duše, pogotovo jedne redovnice, kad se sjetimo riječi apostolovih: ‘Vi ste hram Boga živo- ga!’”⁶⁰

Desetak mjeseci kasnije, u jesen 1955. častna majka Anđelina čestitala je u ime svoje Družbe nadbiskupu srebreni jubilej misništva, na što joj je on 1. studenoga odgovorio: “Primio sam Vaše cijenjeno pismo sa čestitkom Vaše Družbe, na kojoj srdačno zahvaljujem svima. Ja sam iz važnih razloga bio

---

⁵⁸ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 3.

⁵⁹ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 10. Častna majka Anuncijata Kopunović premir- nula je 25. VII. 1956., dakle nešto malo više od mjesec dana nakon navedenoga Stepinčeva pisma.

⁶⁰ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 6.

javio u Zagreb, da se šutkom prijedje preko ovoga. Svaka naime, i najmanja zgoda iz mog života baca u pravo bjesnilo naše protivnike, koji se onda odmah na bilo koji način osvećuju ovdašnjem župniku i župi Krašić, koja i onako puno trpi. Bog se je sam pobrinuo, da sve obavim u tišini, jer već dva tjedna ležim radi noge čitave dane, tek što su mi liječnici dozvolili, da ipak odslužim ujutro tihu svetu Misu. Hvala Bogu, da je stvar prošla prije nego se javio Radio širom svijeta. Molitve mi dakako uvijek trebaju i takve čestitke se nikad ne odbijaju. Zahvalite danom zgodom i sestrama u Belgiji. Najljepša će mi čestitka biti, kad znadem, da sve časne sestre Vaše Družbe idu pravim putem i vjerno vrše sveta pravila. Onda ste velike u očima Božjim i blagoslov Božji ne će manjkati Družbi.”⁶¹

Iz Stepinčevih pisama častnoj majci Anđelini Kujundžić vidi se, da mu je ona ponekad slala vjerske knjige, najviše na francuzkom jeziku, na čemu je nadbiskup bio jako zahvalan. U srpnju 1954. pročitao je knjigu o problemima kršćanskoga sjedinjavanja, te izrazio nadu, da će se jednoga dana ipak ostvariti Kristova molitva “da svi budu jedno” (Iv 17, 11). Svjestan da na tome mnogo trebaju raditi sve strane, Stepinac dodaje: “Međutim, ja sam uvjeren, da nikakvi ljudski argumenti ne će dovesti do tog jedinstva, nego samo milost Božja. A rosa milosti Božje silazi po molitvi. Koliko više molitelja, toliko više jedinstva! Neka ne zaostane u tom ni Vaša Družba, jer je malo koji narod imao prilike tako teško iskusiti tu potrebu jedinstva kao naš hrvatski narod.”⁶²

U svojim pismima častnoj majci Anđelini Kujundžić, nadbiskup Stepinac svjedoči, da ga jako veseli porast broja zvanja u svim redovničkim zajednicama u ondašnjoj Jugoslaviji. Iztičući da je redovništvo “u svim vremenima kršćanstva imalo svoje duboko značenje i golemu vrijednost”, nadbiskup izražava uvjerenje da će i u ono teško doba redovnici i redovnice odigrati veliku ulogu u Crkvi i društvu. Stoga početkom 1957. kaže da bi bio najsretniji “kad bi na svaku raspuštenu dušu u ovom izopačenom svijetu mogli suprotstaviti jednu krijeposnu redovničku dušu, da se dragom Bogu pruži naknada, zaustavi osvetna ruka Njegova i izlije blagoslov Njegov na ovu dolinu suza.”⁶³

Stepinčev stav prema redovništvu i posebno redovnicama očit je i iz njegova pisma častnoj majci Anđelini Kujundžić od 23. listopada 1957. U tom pismu, među ostalim, piše: “Ja u redovništvu uopće gledam nešto najdragoc-

⁶¹ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 7.

⁶² PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 2.

⁶³ STEPINAC, A. V. *Pisma iz sužanjstva*, (1998.), str. 215.

jenije, što naš ubogi narod prinosi Bogu: skup mnogih i velikih žrtava, nepoznatih svijetu većinom, ali poznatih Bogu. A onda ja nikad ne puštam s vida, da se u ekonomiji spasa i pojedinih naroda i čitavog čovječanstva uz Baraka, koji vitla mačem, pojavljuje i Debora, čiji je savjet bio odlučniji u borbi nego vojna sila sa Barakom na čelu; uz Davida, koji obara Golijata, pojavljuje se i Judita, koja spašava i narod i državu baš tako kao i David, oborivši Holoferna; uz mudrog Salomona sa njegovim presudama pojavljuje se i mudra Abigaila; uz pobožnog Jozafata, čija je vladavina bila blagoslovljena za narod, pojavljuje se i pobožna Estera sa ne manjim blagoslovom za bijedni zarobljeni narod. I koliko sličnih primjera iz Svetog Pisma, povijesti Crkve i svjetske povijesti! A na koncu, zar se ne pojavljuje uz Krista Gospodina Blažena Djevica?”⁶⁴

Stepinac kaže častnoj majci da je radostan što se, kako mu ona prenosi, radi na tome “da se koordinira rad svih ženskih redovničkih zajednica na teritoriju Zagrebačke nadbiskupije”, te dodaje: “Bogu hvala, što mi je dano doživjeti, da u našim redovničkim Družbama gledam jedno srce i jednu dušu, kad se radi o interesima Kraljevstva Božjega, svete Crkve. Kao što sam već pisao, ni na što krvni neprijatelj Crkve, komunizam, ne vrebata tako revno kao na to, da Crkvu iznutra rastoči, kad je nije moguće iz vana. U tu svrhu sije razdor, gdje samo može, kako su to dobro zapazili svi, koji prate diabolčki rad svjetskog komunizma. [...] Od goleme je dakle važnosti i rad ženskih redovničkih zajednica, čija se snaga bez sumnje ne malo potencira, kad budu kako treba koordinirane, a oko čega se upravo trudite sada. Ja bih samo želio naglasiti, da pazite na bitno, a to je duh! Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam!”⁶⁵ Duh je, koji oživljuje! To sam već više puta pisao nekima. Nadam se, da me ne će krivo razumjeti, kad pišem, neka ne daju da ikada duh svijeta prodre u redovničke zajednice. [...] A onda, nikada vam svima ne mogu dosta naglasiti pouzdanje u Boga. Ima danas mnogo malodušnika. To su rak-rana Crkve i naroda. Zapamtite i usadite si u dno duše veliku istinu: ‘Bog nikada ne gubi bitke!’ Sasvim je sigurno ne će izgubiti niti u borbi s komunizmom. Ali će isto tako sasvim sigurno komunizam izgubiti bitku u borbi s Bogom. Kako, kada, uz koje žrtve će svršiti ne znamo. I nije potrebno znati, dok smo u rukama Božjim.”⁶⁶

Budući da je Stepinac uistinu mnogo cijenio redovnice i puno od njih očekivao, ne čudi da je bio jako tužan kada bi čuo da je neka redovnica na-

⁶⁴ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 14 – 15.

⁶⁵ Duh je onaj koji oživljuje, tielo ne koristi ništa! (Iv 6, 63)

⁶⁶ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 14, 15, 17.

pustila svoju zajednicu. U svom pismu častnoj majci Anđelini Kujundžić 28. kolovoza 1958. posebno se osvrnuo na jedan takav slučaj, kazavši da ga je “bolno dirnulo”, što je jedna sestra napustila Družbu. Pozivajući sestre da mole za nju, nadbiskup častnoj majci poručuje: “Kad dakle budete tu bolnu vijest saopćili sestrama, koje su ostale u Družbi, stavite im vruće na srce, neka se ne daju nikada prevariti, nego ostati vjerne Isusu, kao što je i Isus vjeran i ne ostavlja nikada nikoga, ako čovjek Njega prije ne ostavi.”⁶⁷

S druge pak strane, osobito ga je razveselila viest da je u Družbu sestara Naše Gospe odlučila stupiti djevojka Veronika Neral (kasnije s. Maristela) iz sela Strmac Pribički, nećakinja kasnijega nadbiskupa zagrebačkoga i kardinala Franje Kuharića. Tom prigodom Stepinac častnoj majci Anđelini Kujundžić piše: “Vrlo me veseli, da ste opet dobili jednu kandidaticu iz ovog kraja. To je kuća duboko kršćanska, i nadam se da će obje ostati vjerne svetome zvanju. Brat njihove majke je jedan od naših najboljih svećenika (vlč. Kuharić u Svetom Martinu Okić), a obično jabuka ne pada daleko od stabla. Kako već biva, one bi lako mogle povući i druge, što od srca želim.”⁶⁸

Iz nastavka Stepinčeva pisma vidi se da je Veronika Neral pokušala doći do Stepinca, kako bi prije odlaska u samostan primila njegov blagoslov, ali zbog policijskih straža nije uspjela. Ipak je uspjela u krašićkoj crkvi prisustvovati nadbiskupovoj Misi, te joj je on s oltara udielio blagoslov. Kako se nisu mogli nasamo susresti i popričati prije njezina odlaska u Zagreb, nadbiskup joj je kasnije u pismu častnoj majci Anđelini poslao dvije svete sličice i rekao častnoj majci, neka joj u njegovo ime poruči sljedeće: “Neka bude uvijek malena u duhu pred Bogom, kao Isus u Betlehemu, ali i velika u krijeposti kao Bezgrješna Djevica.”⁶⁹

Podkraj travnja 1957. Stepinac je preko častne majke Anđeline Kujundžić zahvalio svim sestrama na pozdravima i na molitvama, te joj tom prigodom pisao o važnosti i vrijednosti molitve. “Preko nje” – piše Stepinac – “mogu ja doseći sve svoje stado, makar sam nasilno udaljen od njega, ali isto tako i moji vjernici mene, makar im je zabranjen pristup do mene. Samo da se svi dobro koristimo tom dugom rukom!” Na kraju pisma preporučio je častnoj majci neka sve njezine sestre budu uronjene u molitvu “pa će sve biti dobro i u Vašoj Družbi i u našem narodu, koji od redovnica s pravom mnogo očekuje.”⁷⁰

⁶⁷ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 19.

⁶⁸ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 11.

⁶⁹ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 11.

⁷⁰ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 12.

Dvie godine kasnije, u lipnju 1959. i častnoj majci Beati **Milašin** pisao je o molitvi, te kazao: “Jer ponizna, ustrajna, srdačna molitva stavlja u pogon svemoć Božju. Stavila ju je protiv bezbožnog nacizma, može ju i protiv bezbožnog komunizma i svih drugih zala, koja nam prijete ili mogu zaprijetiti. Iskorišćavajte svaki dan ovu veliku povlasticu, koju nam Bog daje, i sve će biti dobro.”⁷¹

Sredinom rujna 1954. nadbiskup poručuje častnoj majci Anđelini Kujundžić, kako ga je razveselila viest, da se čitava Družba posvetila Prečistom Srdcu Marijinu. Podsjećajući kako je Družba i u svome imenu očitovala osobitu posvećenost Gospi, Stepinac dodaje: “To je svakako golema stvar. Nikakvo zemaljsko plemstvo ne može se usporediti sa zadnjim slugom Majke Božje. Ako je pak zemaljsko plemstvo proglasilo načelo – noblesse oblige – plemstvo ima i svojih obaveza, koliko to više vrijedi za službenice Marijine! Kad ste se dakle posve predale Majci Božjoj, neka čitava Družba nastoji svim silama, da ide stopama svoje vladarice. Da Ju slijedi u čistoći, u vjeri, u ufanju, u ljubavi, u poniznosti, u strpljivosti, u blagosti, u umjerenosti, u pravednosti, u razboritosti i raznim drugim divnim odlikama i krijepostima, to je u glavnom svima razumljivo.”⁷²

U nastavku pisma nadbiskup posebno skreće pozornost na Marijinu “krijepest jakosti ili hrabrosti”, jer je ta kriepost “danas tako krvavo potrebna u prvom redu glavaricama pojedinih Družbi, a onda bome i svakoj pojedinoj časnoj sestri”, te dodaje: “Majka Božja nije samo neko sladunjavo biće, kao što si Ju neki predstavljaju, nego je kraj svih svojih divnih odlika i jedno nadasve junačko biće, koje, i ako nije vitlalo mačem, kao što je djeвица Orleanska ili Judita, opet hrabrošću ne zaostaje za nikakvim junakom ovoga svijeta. Stoput se naime traži veća hrabrost za strpljivo podnošenje muka, što nam ih pošalje ruka Božja, negoli za najveće juriše na bojnim poljanama.”⁷³

Svoje pismo Stepinac nastavlja sljedećim poticajnim i ohrabrujućim riečima: “Danas su stavljene u pitanje sve vrijednosti, što ih je čovječanstvo do sada cijenilo. Gazi se nogama svaki stid, izvirgava se ruglu svaki, reko bih, članak naše svete vjere, sili se i vabi redovnice, da napuste svoje redovničko odijelo, obećavaju im se zlatna brda, ako napuste svoje Družbe, prijeti oti-manjem ostataka ostatki što je preostalo dosadanjoj pljački, i toliko, toliko drugih stvari. Jakost, hrabrost je dakle silno potrebna svima, ali napose osobama Bogu posvećenim. Jer ako nije obična pojava u normalnim vremeni-

⁷¹ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 26.

⁷² PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 4. Podcrtano u izvorniku naglasio A. Stepinac.

⁷³ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 4. Podcrtano u izvorniku naglasio A. Stepinac.

ma, što bi se čudili puno, ako ta ista hrabrost ili jakost zataji kod mnogih u vremenima progona? Možda bi se i tu mogla primijeniti riječ Svetog Pisma: ‘Mulierem fortem quis inveniet? Tko će naći jaku ženu?’⁷⁴ A baš tu Majka Božja pruža divan primjer, na koji se uz ostale Njezine krijepesti lako zaboravi. I kako je mudro sveta Crkva u oficij Sedam Žalosti Bogorodice stavila versikul: ‘Ave Princeps generosa, Martyrumque rosa!’⁷⁵ Zar nije to isto što i poziv: ‘Slijedite Ju!’ Ne samo u drugim, nego i u krijepesti jakosti, koja ne strepi ni pred mučeništvom, ako se zatraži. Međutim, kako je vjerno izvršavanje redovničkih pravila, napose u današnje vrijeme, trajno mučeništvo, neka čitava Vaša Družba tu pokaže svoju jakost: u vjernom vršenju svetih Pravila.⁷⁶

Stepinac je častnoj majci Anđelini osobito naglašavao pouzdanje u Boga, iztičući, da je jedino on Kralj života. U tom duhu je častnoj majci Anđelini 22. lipnja 1956. pisao: “K tome Kralju, kome sve živi, neka budu trajno upe- reni i pogledi Vaših sestara, pa se ne će bojati prijatna bezbožnika i njihova divljanja. Neka svaki dan umiru sebi po mrtvenjima, da tim više počnu živjeti u Bogu. Onda ne će nikada biti mjesta malodušnosti, došlo što mu drago, jer naša ‘nada se ne sramoti’, kako veli sveti Pavao. Samo za bezbožnike vrijedi ona riječ Knjige Mudrosti: ‘Nada je njihova isprazna, trud njihov bez uspjeha, djela njihova nekorisna.’ Nije bez razloga, da Vam češće stavljam na srce potrebu pouzdanja u Boga u ovim danima. Jer ako malodušje ne bi smjelo nikada imati mjesta u srcu običnog kršćanina, još manje u srcu jedne redovnice, redovnika ili svećenika, koji su tako usko povezani s Bogom. A ipak se toga opasnog korijenja nadje tu i tamo, kao da je sve propalo, ako valovi progonstva malo više zapljuskuju ladju Crkve Božje. Ništa nije propalo, kad Bog ne umire nikada! Sačuvajte dakle i dalje vedrinu i optimizam i Vi i Vaše sestre.”⁷⁷

Očito je častna majka Anđelina Kujundžić početkom 1957. namjeravala posjetiti nadbiskupa, ali joj je on 7. siječnja savjetovao neka ne pokušava dolaziti u Krašić, jer su policijske straže podvostručene te danonoćno bdiju pred župnom kućom. Stoga joj kaže, neka se ne izvrgava neugodnostima, koje će sigurno doživjeti, ako ga pokuša posjetiti.⁷⁸ Nakon što je njoj iduće godine iztekao mandat vrhovne poglavarice Družbe, na toj ju je službi nasli-

⁷⁴ Izr 31, 10.

⁷⁵ U prievodu s latinskoga: Zdravo velikodušna Vladarice i ružo mučenika!

⁷⁶ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 5. Podcrtano u izvorniku naglasio A. Stepinac.

⁷⁷ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 10.

⁷⁸ Usp. STEPINAC, A. V. *Pisma iz sužanjstva*, (1998.), str. 216.

edila s. Beata **Milašin**. Saznavši da je izabrana za častnu majku, Stepinac joj u siečnju 1959. piše: “Kako vidim, pao je na Vas teret vrhovnog poglavarstva. Zadaća veoma važna. Već kod nijemih životinjica pčelica vidimo, ako im se uzme kraljica, cijeli roj propada. Nemaju više veselja za rad, ne drže se više zajedno, ne skupljaju hrane, nego se razilaze i propadaju. Dok je kraljica tu, drže se zajedno, veselo rade iz dana u dan. Želim Vam, Časna Majko, da u Vašem redovničkom pčelinjaku, časno ispunite dužnost poglavarice, da budete dobra kraljica, oko koje se skupljaju sve redovničke pčelice i časno ispunjavaju dan za danom svoje redovničke dužnosti. Nastojte im uvijek prednjačiti u svakom dobru kao glavarica [...] A svima pak podređenim stavljam toplo na srce, da revno slušaju svoje poglavarstvo. Bez reda nema ništa na svijetu.”⁷⁹

U nastavku pisma nadbiskup novoj častnoj majci i njezinim sestrama šalje i danas aktualnu poruku: “Vremena su istina još uvijek teška. No pogledajte vrtljara. Nema tako velike suše, a da on ne bi mogao pomoći vrtu time, da iz izvora preko jarka napusti vodu na gređice u vrtu i pomogne stabljikama i biljkama, da ne umru od suše. I sve onda buji i raste. Što je Bog? Nepresušivi izvor svakoga dobra. Za svakoga čovjeka, za svaku redovničku Družbu. Ne treba ništa drugo nego iskopati jarke, da nepresušivi izvori milosti Božjih dopru u pojedine duše, u pojedine redovničke Družbe. Kako? Molitvom, meditacijom, dostojnim primanjem svetih sakramenata ispovijedi i pričesti, svetom Misom, raznim blagoslovima, itd. Neka nikada sestre ne prestanu biti dobri vrtljari za svoje neumrle duše, dobri vrtljari za Družbu kojoj pripadaju, dobri vrtljari za bijedni narod hrvatski iz kojega su potekle, dobri vrtljari i za čitavo grijешno čovječanstvo. Neka se nikada ne dogodi kod Vaših sestara, što se dogodja kod tolikih ljudi, naime, da je Bog dragi spremniji davati nego oni primati. Tolika se duhovna lijenost zavukla u njihove duše. Neka budu i ostanu uvijek dobri vrtljari, koji iskorišćuju milosti Božje, gdje god im se pruži prilika.”⁸⁰

Podkraj lipnja 1959. nadbiskup se izpričao častnoj majci Beati Milašin što ranije nije odgovorio na primljene čestitke, ali mu to nije bilo moguće, jer vlasti nastoje presresti i uništiti njegova pisma. “Htjeli bi protivnici” – piše Stepinac – “pod svaku cijenu cenzurirati sva moja pisma i naravski uništiti, jer sadržaj ne odgovara njihovim željama. [...] Njihovom se dakle poš-

---

⁷⁹ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 22.

⁸⁰ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 23.

tom ne služim, jer se sve pregledava, plijeni, uništava već prema potrebi, a dobre ljude, donositelje, ne mogu izvrgavati šikanacijama i progonima.”⁸¹

U nastavku pisma nadbiskup spominje i svoje zdravstvene probleme, ali ne da bi se požalio, nego da bi objasnio častnoj majci zašto, uslied svih tih problema, ne odgovara redovito na pisma. Naglašavajući da se nipošto ne želi žaliti na svoje patnje, Stepinac dodaje: “Uostalom, da ne znam koliko patimo, što su sve naše patnje prema Njegovim patnjama? On ih je sam nosio. Mi ih ne nosimo sami, nego nas više nosi On kao djecu na rukama svojom milošću, i da nas još više utješi, osigurava nam molitve Majke Crkve i dobrih duša širom svijeta, na koje obično ni ne mislimo, a često ih uopće ne poznajemo.”⁸²

Pred kraj pisma Stepinac potiče častnu majku Beatu Milašin i njezine sestre na ustrajnost unatoč svim nevoljama i kaže: “Ne dao Bog dakle, da itko klone! Niti svećenici, niti časne sestre, niti obični vjernici u ovim danima stiske i nevolje. Kad bi naime stvari samo o nama ovisile, onda bi sve davno propalo. Ali kad Bog stoji iza nas, onda smo sigurni za svoju Crkvu, za svoj narod, za svoje duše, samo ako se odazovemo milosti Božjoj i s njom suradjujemo. To želim vruće i sebi i Vama i Vašoj provinciji odnosno Družbi, svim sestrama, svim svećenicima, svemu našem narodu.”⁸³

U zadnjem pismu častnoj majci Beati Milašin od 26. siječnja 1960., Stepinac poručuje da je budućnost Crkve, bez obzira na komunističke progone, neupitna, te stoga častnu majku i njezine duhovne kćeri nastoji ohrabriti sljedećim riječima: “Ušli smo u novu godinu, koja je sva obilježena progonima klera, kako mi javljaju i za Skoplje i za Sarajevo i za Đakovo i za Zagreb i Karlovac itd. Međutim ne zaboravite, da sva ta progonstva ne će ni za trunak promijeniti planova Božjih u upravljanju svijeta, a napose ne u sudbini Crkve Božje. [...] Bogu dragome ne će nikada propasti nijedan plan, makar se digli protiv Njega ne samo pojedini silnici, nego svi narodi svijeta, kao što govori onako lijepo Psalmista: ‘Zašto se bune narodi i puci kuju lude osnove? Skupljaju se vladaozi zemaljski, knezovi među se vijećaju protiv Gospodu ... Onaj, koji stoluje u nebu smije im se, Gospod im se podruguje.’ Neka se dakle u svim ovim progonima i zbivanjima ni najmanje ne plaše srca Vaših sestara, kao da će Crkva podleći i propasti. Da je djelo ljudsko, već bi davno propala. Ali jer je djelo Božje, nadživjet će i preživjeti sve!

⁸¹ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 24.

⁸² PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 25.

⁸³ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 26.

Nastavite dakle mirno radom, molitvama, žrtvama! Sad je najljepša prilika za posvećenje Vaših sestara.”⁸⁴

Stepinac i sestre u Belgiji

Ubrzo nakon uspostave komunističke Jugoslavije, sestre su odpuštene iz državnih škola, pa su se uglavnom usmjerile na župni apostolat i na pomoć župnicima u vođenju kućanstava. Unatoč tome, neimaština s kojom su bile suočene dovela je u pitanje obstanak Družbe, pa je častna majka Anđelina Kujundžić hitno trebala pronaći način da se stanje popravi. Rješenje problema vidjela je, kao i neke druge redovničke poglavarice u ono doba, u slanju sestara u inozemstvo. Čim joj se početkom pedesetih godina pružila prilika da pošalje nekoliko sestara u premonstratsku opatiju Bois-Seigneur-Issac u Belgiji, odlučila ju je izkoristiti i pripremila je sve za odlazak prvih sestara u inozemstvo. No prije toga častna majka Anđelina Kujundžić i s. Fides Vidaković, koja je određena za prvu kućnu predstojnicu u Belgiji, pošle su 5. studenoga 1952. u posjet krašićkom uzniku Alojziju Stepincu tražeći njegov blagoslov.⁸⁵ Sestre koje su otišle u Belgiju nastojale su i nakon toga ostati povezane s njime preko pisama. To svjedoči sam Stepinac kada častnoj majci Anđelini Kujundžić 26. srpnja 1954. poručuje: “Kad budete imali prilike, posebno zahvalite u moje ime Vašim sestrama u Belgiji, od kojih sam za imendan primio jednu kartu. Kako se pak poštom ne služim već od 1945. godine iz važnih razloga, ne mogu im osobno odgovoriti, pa im šaljem umjesto toga svakoj po jednu spomen-sličicu, kad Vam se pruži prilika, da im ju dostavite.”⁸⁶

U nastavku pisma Stepinac izražava zadovoljstvo što će još četiri sestre poći u Belgiju, te piše: “Veseli me Vaša obavijest, da će opet četiri sestre Vaše Družbe poći u Belgiju. Tim putem može Družba štošta naučiti od zapadnog svijeta, ali možda i štošta pružiti zapadnom svijetu, ako su duhovno izgrađene, jer nažalost ima i na Zapadu danas toliko bolnih stvari, da se ne

---

⁸⁴ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 27-28.

⁸⁵ Župnik Josip Vraneković zabilježio je 5. XI. 1952. u svom dnevniku: “Časne sestre Naše Gospe pohodile Preuzvišenoga.” Usp. VRANEKOVIĆ, Josip. *Dnevnik. Život u Krašiću zasuženog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca* (5. XII. 1951. – 10. II. 1960.). Priredio Juraj BATELJA. Izd. Postulatura bl. Alojzija Stepinca. Zagreb, 2011., str. 124. — Premda Vraneković ne navodi njihova imena, nedvojbeno je riječ o s. Anđelini Kujundžić i s. Fides Vidaković. Usp.: *Izbor. U: Zvona iz daljine*, 1./1953., br. 1, str. 7.

⁸⁶ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 2.

bih puno čudio, da i njih ruka Božja pohodi sličnim zlom, kako je i ostalu Evropu iza gvozdene zavjese.”⁸⁷

No odlazak novih sestara u Belgiju, što ga Stepinac spominje u navedenome pismu, nije prošao bez ometanja sa strane komunističkih vlasti, koje su otezale s izdavanjem putovnica za te sestre. Nadbiskupa Stepinca to nije iznenadilo, niti je tu činjenicu promatrao kao sasvim negativnu. Svoj stav iznio je 13. siječnja 1955. u pismu častnoj majci Anđelini Kujundžić kazavši: “Nije nikakvo čudo, da ne dobivate putnice za druge, ali nije niti zlo. Znak je, da se Družba nastoji održati na visini svoga redovničkog poziva, a ne biti rob jedne žalosne materijalističke ideologije, kakovu ispovjeda komunizam, koji želi zarobiti ne samo tjelesa nego i srca i duše ljudi, a napose onemogućiti i zatrti svako redovničko zvanje.”⁸⁸

Kada su konačno dobile putovnice, nove sestre mogle su krenuti u Belgiju. No jedna od njih, kojoj krašički župnik Josip Vraneković nažalost nije zabilježio ime, odlučila je prije odlaska u Belgiju posjetiti nadbiskupa Stepinca. Unatoč policijskim stražama i njihovim pokušajima da spriječe posjete zaslužjenome nadbiskupu, ta se sestra 29. travnja 1955. ipak uspjela probiti do Krašića i susresti se s nadbiskupom, kako je to u svom dnevniku zabilježio župnik Vraneković: “Eminenciju pohodila jedna sestra Notre-Dame, koja ovih dana odlazi u Belgiju. Do Brebrića dovela ju žena iz Hutina – Neralka. Otuda odu u crkvu. Tu ova stavi crni rubac naših sestara [Služavki Maloga Isusa koje su bile na službi u Krašiću, op. aut.] preko glave, da malo prikrije svoje odijelo. Kad je milicajac bio malo podalje, na moj znak ona krene mirno prema župnom dvoru, kao da je kućna sestra. Sretno uđe u crkvu. Najavim je Eminenciji. On mi veli, da primaknem stolac tako, da se od toga mjesta bude mogla lijepo vidjeti slika Bogorodice nad njegovim krevetom. – ‘Sjednite tu – veli mi – da vidite, je li se slika dobro vidi, ili je svjetlo izvana zablitava.’ ‘Dobro se vidi’, veli mu. A on nastavi: ‘Tu će sestra sjesti i recite joj, neka gleda otuda sliku, a ne mene. Bogorodica je uzor, a ne ja.’ – Ja se nato glasno nasmijem, a on će: – ‘Što se smijete, kad je to istina!’ Milicajcu je bilo sumnjivo, gdje je ta sestra, koja je ušla u crkvu i čekao je na donjim vratima. Koristimo tu priliku i ova se sestra opet zaogrne rupcem naših sestara, uzme u ruke ceker, i iziđe na glavna vrata na cestu, odmah zaokrene prema Hutinu – ide uz zid, kao da je to sišla naša sestra! I sretno je, nezapaženo – otišla!”⁸⁹

⁸⁷ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 3.

⁸⁸ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 6.

⁸⁹ VRANEKOVIĆ, J. *Dnevnik*, (2011.), str. 398-399.

Nakon nekoliko godina boravka u premonstratskoj opatiji u Belgiji, sestrama je ponuđeno da preuzmu vođenje kućanstva u svećeničkom Zavodu (Collège) u Liègeu. O tome se častna majka Anđelina Kujundžić odlučila savjetovati s krašičkim uznikom, pa mu je uputila pismo u kojem mu je sve izložila i zatražila njegovo mišljenje. Stepinac joj 25. siječnja 1956. odgovorio: “Što se tiče Vašeg upita, da li biste prihvatile poziv za Liège u Belgiji, odgovaram, da ga na svaki način prihvatite. Ako imate u vidu Boga i slavu Njegovu, a to mora uvijek biti jedino mjerilo svih Vaših poteza, ne vidim razloga zašto ne bi išle. Osim specifične zadaće, na koju zovu Vaše sestre, nema ni najmanje sumnje, da se na ovaj način produbljuje veza među katolicima raznih rasa i jezika, što je od velike važnosti za ovo naše rastrgano doba. Internacionali mržnje, koju predstavlja komunizam, valja suprostaviti internacionalu ljubavi među svim ljudima koje mu drago rase, jezika, boje, jer tako traži duh Kristov. [...] Osim toga, kao što i sami spominjete, mogle bi sestre koristiti barem tu i tamo našim iseljenicima, kojih ima priličan broj u Belgiji, a izvrgnuti su priličnim opasnostima, možda radi prevelikog blagostanja, koje vlada u zemlji. Da će se i sestre među sobom podupirati, da ustraju na dobrom putu, nema ni najmanje sumnje.”⁹⁰

Iz nastavka nadbiskupova pisma vidi se da ga je častna majka pitala i za savjet glede putovnica, jer su komunističke vlasti ponovno otezale s izdavanjem putovnica sestrama određenima za Belgiju. Častna majka Anđelina pitala je nadbiskupa bi li bilo dobro da se ona osobno pođe obratiti mjerodavnim državnim uredima. Nadbiskup joj je rekao neka pođe, ali ju je i upozorio: “Ljudski govoreći ne ćete uspjeti, jer su i druge sile po srijedi. Božjom pomoći možete. Ali na jedno pazite: ni dlaku popuštanja, kad bi se zatražilo od Vas neke ustupke sa strane Družbe. Vi niste zato tu, da pomazete nemoguće političke koncepcije i apsurdne socijalne sisteme, nego da posvetite sebe i druge, koliko je to do Družbe.”⁹¹

Iz Stepinčevih pisama majci Anđelini s kraja ožujka i sredine rujna 1956. vidi se da vlasti još otežu s izdavanjem putovnica sestrama određenima za Belgiju,⁹² što se ipak s vremenom riješilo. Poslušavši nadbiskupov savjet, častna majka Anđelina Kujundžić prihvatila je ponudu da njezine sestre pođu u Liègeu, te je 31. listopada 1956. osobno odpratila tamo prve sestre.

---

⁹⁰ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 8.

⁹¹ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 8.

⁹² Usp. PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 9, 11.

Stepinca je veselilo otvaranje nove podružnice u Belgiji, kao i povremeni pozdravi tamošnjih sestara preko njihove častne majke.⁹³

Kako bi sestrama u Jugoslaviji i onima koje su otišle u Belgiju omogućila bolju međusobnu povezanost, časna majka Anđelina Kujundžić pokrenula je 1953. glasnik *Zvona iz daljine*. Svrha mu je prvenstveno bila donositi podatke o životu i radu sestara u Belgiji, te u manjoj mjeri o onima u domovini, no ubrzo je njegova uloga postala mnogo veća, jer je donosio tekstove koji su služili kulturnom i nadasve duhovnom obogaćivanju sestara. Kada su joj prilike dopuštale, častna majka Anđelina slala je primjerke glasnika nadbiskupu Stepincu u Krašić, koji joj 26. srpnja 1954. glede glasnika piše: “Vraćam Vam Vaša ‘Zvona iz daljine’, koja sam s interesom pročitao. Mogu učiniti mnogo dobra. Napose propagiranjem onih triju stvari što ste ih dobro istaknuli kao jezgru apostolata Vaše Družbe u sadašnjosti: molitve, žrtve i dobrog primjera. Taj je apostolat uvijek imao svoju vrijednost i imat će je do konca svijeta, ali možda najviše danas, kad je mnogim Družbama, napose u našoj domovini i u zemljama iza gvozdene zavjese onemogućen svaki skoro drugi rad. Možda je to Bog pripustio i zato, da se toga bolje sjetimo. Zapamtite dobro zauvijek: toliko će Vaša Družba rasti i napredovati, koliko bude imala unutar nje dobro izgrađenih pojedinaca. Tomu cilju mogu pomoći i ‘Zvona iz daljine’ na svoj način.”⁹⁴

Zaključak

Premda je životopis zagrebačkoga nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca dobro iztražen te kritički razčlanjen s raznih gledišta, ipak je mnogo toga još neiztraženo. Nadbiskupov odnos prema redovničtvu i suradnja s pojedinim redovničkim zajednicama slabo su iztraženi, mada je ta tematika sama po sebi jako zanimljiva. Očito je to i iz ovoga članka u kojemu smo prikazali nadbiskupov odnos prema Družbi sestara Naše Gospe. U teškim i za Družbu presudnim trenucima pomogao je častnoj majci Anuncijati Kopunović prenieti kuću maticu iz Subotice u Zagreb, čime je Družbi omogućio obstanak, jer je inače trebala biti pripojena Kaločkoj družbi, od koje se bila osamostalila 1931. godine. Omogućio je sestrama otvaranje novih podružnica na području Zagrebačke nadbiskupije, pratio njihov rad i bio im uvijek pri ruci, kada su trebale savjet i pomoć. Osobito su zanimljiva pisma što ih je iz krašićkoga sužanjstva uputio sestrama, prvenstveno vrhovnim

⁹³ Usp. STEPINAC, A. V. *Pisma iz sužanjstva*, (1998.), str. 215.

⁹⁴ PDSNG, *Pisma iz zatočeništva*, str. 2.

poglavaricama Družbe Anđelini Kujundžić i Beati Milašin. To zanimljivo i dragocjeno poglavlje iz sestrinske poviesti uklapa se u širu tematiku Stepinčeva odnosa prema redovničkim zajednicama koja je, kako smo spomenuli, slabo iztražena. No, budući da je hrvatski ogranak Družbe sestara Naše Gospe nastao u Bačkoj, tema o kojoj smo ovdje pisali zanimljiva je i za poviest vojvodanskih Hrvata, tim više što je Stepinac surađivao i dopisivao se s vrhovnim poglavaricama Anuncijatom Kopunović, Anđelinom Kujundžić i Beatom Milašin, sve odreda rođenim Subotičankama. U tom smislu je ovo poglavlje iz Stepinčeva života i poviesti Družbe sestara Naše Gospe ujedno poglavlje iz poviesti vojvodanskih Hrvata.

PRILOG: Priepis pisama nadbiskupa Alojzija Stepinca upućenih redovnicama iz Družbe sestara Naše Gospe

1. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić

Krašić, 26. VII. 1954.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo sa čestitkom k imendanu, na kojoj Vam od srca zahvaljujem, a tako i svim Vašim sestrama. Kad budete imali prilike, posebno zahvalite u moje ime Vašim sestrama u Belgiji, od kojih sam za imendan primio jednu kartu. Kako se pak poštom ne služim već od 1945. godine iz važnih razloga, ne mogu im osobno odgovoriti, pa im šaljem umjesto toga svakoj po jednu spomen-sličicu, kad Vam se pruži prilika, da im ju dostavite.

Hvala na poslanoj knjizi “Problèmes de l’unité chrétienne”. Na tu je nakanu Spasitelj tako vruće molio na Posljednjoj Večeri: “Ut omnes unum sint!”⁹⁵ Kad ništa ljude do sada nije opametilo, možda ih opamete strahoviti udarci sadašnjice, te nadju put do svetog jedinstva. Medjutim, ja sam uvjeren, da nikakvi ljudski argumenti ne će dovesti do tog jedinstva, nego samo milost Božja. A rosa milosti Božje silazi po molitvi. Koliko više molitelja, toliko više jedinstva! Neka ne zaostane u tom ni Vaša Družba, jer je malo koji narod imao prilike tako teško iskusiti tu potrebu jedinstva kao naš hrvatski narod.

Vraćam Vam Vaša “Zvona iz daljine”, koja sam s interesom pročitao. Mogu učiniti mnogo dobra. Napose propagiranjem onih triju stvari što ste ih dobro istaknuli kao jezgru apostolata Vaše Družbe u sadašnjosti: molitve, žrtve i dobrog primjera. Taj je apostolat uvijek imao svoju vrijednost i imat

---

⁹⁵ U prievodu s latinskog: Da svi budu jedno! (Iv 17, 11)

će je do konca svijeta, ali možda najviše danas, kad je mnogim Družbama, napose u našoj domovini i u zemljama iza gvozdene zavjese onemogućen svaki skoro drugi rad. Možda je to Bog pripustio i zato, da se toga bolje sjetimo. Zapamtite dobro zauvijek: toliko će Vaša Družba rasti i napredovati, koliko bude imala unutar nje dobro izgrađenih pojedinaca. Tomu cilju mogu pomoći i “Zvona iz daljine” na svoj način.

Vraćam Vam knjigu “Tre fontane”. Mjesto mi je jako dobro poznato jer sam kroz sedam godina skoro svaki mjesec dolazio tamo. Ali o ukazanju tek sam nešto načuo lanjske godine što nije ni čudo, kad do mene nitko nije smio kroz tolike godine. Vjerojatno će jednoga dana Crkva reći svoj sud o tome, a biti će opet jedno dobročinstvo Bogorodice prema nesretnom rodu ljudskome.

Veseli me Vaša obavijest, da će opet četiri sestre Vaše Družbe poći u Belgiju. Tim putem može Družba štošta naučiti od zapadnog svijeta, ali možda i štošta pružiti zapadnom svijetu, ako su duhovno izgrađene, jer nažalost ima i na Zapadu danas toliko bolnih stvari, da se ne bih puno čudio, da i njih ruka Božja pohodi sličnim zlom, kako je i ostalu Evropu iza gvozdene zavjese. Zar nije na primjer bolno, da je danas na Zapadu malo redovničkih zvanja, nakon toliko duhovnih dobara što ih je primio preko Katoličke Crkve. Sigurno Bog ne uskraćuje ni tamo svojih milosti za redovnička zvanja, ali se čini, da ih uništava ono što je sveti Ivan sažeo u riječi: *concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitae.*⁹⁶ Nadajmo se ipak, da će dobri Bog prištediti Zapadu muke istočne Evrope i svijeta, jer taj Zapad ima opet goleme zasluge obzirom na kršćansku civilizaciju svijeta.

Ako je bivša Časna Majka Kopunović još na životu, lijepo ju pozdravite i izručite joj moj blagoslov, dok ću je se posebno sjetiti u svetoj Misi, da svoj križ strpljivo podnese do kraja, te uzmogne primiti krunu nagrade, od Boga obećanu svima, koji Njega ljube.

Uz sveti blagoslov i pozdrav u Gospodinu Vama i cijeloj Vašoj Družbi
Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

2. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić

Krašić, 16. IX. 1954.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo, kojim mi saopćujete, da se je cijela Vaša Družba posvetila Prečistom Srcu Marijinom. Kao što vidim iz spomen

⁹⁶ U prijevodu s latinskog: Požuda tiela, požuda očiju, oholost života. 1 Iv 2, 16.

sličice, sveti Petar Fourier karakterizira Družbu riječima: “One su od Naše Gospe, za Našu Gospu i po Našoj Gospi.” To je svakako golema stvar. Nikakvo zemaljsko plemstvo ne može se usporediti sa zadnjim slugom Majke Božje. Ako je pak zemaljsko plemstvo proglasilo načelo – noblesse oblige – plemstvo ima i svojih obaveza, koliko to više vrijedi za službenice Marijine! Kad ste se dakle posve predale Majci Božjoj, neka čitava Družba nastoji svim silama, da ide stopama svoje vladarice.

Da Ju slijedi u čistoći, u vjeri, u ufanju, u ljubavi, u poniznosti, u strpljivosti, u blagosti, u umjerenosti, u pravednosti, u razboritosti i raznim drugim divnim odlikama i krijepostima, to je u glavnom svima razumljivo.

Možda ne će škoditi, ako svratim Vašu pažnju na jednu krijepost Bogorodice, koja je danas tako krvavo potrebna u prvom redu glavaricama pojedinih Družbi, a onda bome i svakoj pojedinoj časnoj sestri: na krijepost jakosti ili hrabrosti. Majka Božja nije samo neko sladunjavo biće, kao što si Ju neki predstavljaju, nego je kraj svih svojih divnih odlika i jedno nadasve junačko biće, koje, i ako nije vitlalo mačem, kao što je djeвица Orleanska ili Judita, opet hrabrošću ne zaostaje za nikakvim junakom ovoga svijeta. Stoput se naime traži veća hrabrost za strpljivo podnošenje muka, što nam ih pošalje ruka Božja, negoli za najveće juriše na bojnim poljanama. U ovom smo ratu vidjeli iznakaženih ljudskih ženskih bića, koja su srljala u smrt skoro kao na pir. Junaštvo? To će pokazati sud Božji. Ali, da li bi ta ista ženska bića bila s istom hrabrošću pošla u smrt, da sačuvaju recimo svoje djevičanstvo radije nego li ga izgube? Crkva je baš nedavno stavila pred oči začudjenom čovječanstvu jednu takovu junakinju, svetu Mariju Goretti, koja nije nikoga ubila, nego je sebe dala ubiti, da ne izda Boga i ne uvrijedi One, čije je slučajno i ime na krstu dobila.

Danas su stavljene u pitanje sve vrijednosti, što ih je čovječanstvo do sada cijenilo. Gazi se nogama svaki stid, izvrgava se ruglu svaki, reko bih, članak naše svete vjere, sili se i vabi redovnice, da napuste svoje redovničko odijelo, obećavaju im se zlatna brda, ako napuste svoje Družbe, prijeti otmanjem ostataka ostatki što je preostalo dosadanjoj pljački, i toliko, toliko drugih stvari. Jakost, hrabrost je dakle silno potrebna svima, ali napose osobama Bogu posvećenim. Jer ako nije obična pojava u normalnim vremenima, što bi se čudili puno, ako ta ista hrabrost ili jakost zataji kod mnogih u vremenima progona? Možda bi se i tu mogla primijeniti riječ Svetog Pisma: “Mulierem fortem quis inveniet? Tko će naći jaku ženu?”⁹⁷

---

⁹⁷ Izr 31, 10.

A baš tu Majka Božja pruža divan primjer, na koji se uz ostale Njezine krijeposti lako zaboravi. I kako je mudro sveta Crkva u oficij Sedam Žalosti Bogorodice stavila versikul: “Ave Princeps generosa, Martyrumque rosa!”⁹⁸ Zar nije to isto što i poziv: “Slijedite Ju!” Ne samo u drugim, nego i u krijeposti jakosti, koja ne strepi ni pred mučeništvom, ako se zatraži.

Medjutim, kako je vjerno izvršivanje redovničkih pravila, napose u današnje vrijeme, trajno mučeništvo, neka čitava Vaša Družba tu pokaže svoju jakost: u vjernom vršenju svetih Pravila. Onda će potpuno ispuniti obavezu plemstva, postignutu posvetom Bogorodici, o kojem govorite u Vašem pismu. Neka se ne dadu nadvisiti parolom nekadašnjeg zemaljskog plemstva, jer, ponavljam još jednom, nikakvo plemstvo na tome svijetu, ne može se isporučiti sa zadnjim slugom Presvete Majke Božje.

Uz sveti blagoslov Vama i cijeloj Vašoj Družbi

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

3. Pismo s. M. Andelini Kujundžić

Krašić, 13. I. 1955.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo kao i priložene knjige. Prije svega srdačna hvala na čestitci Vama i Vašim sestrama prigodom Božića i Nove Godine, a još više na svetim molitvama! Istina, nova godina je nepoznata, kao što pišete. Medjutim, moram Vas donekle ispraviti: nepoznata je samo ljudima, ali skroz jasna i otkrivena Bogu, za kojega veli sveti Pavao u poslanici Židovima: “I nema stvorenja nevidljiva pred Njim, nego je golo i otkriveno očima Onog, kojemu treba da dadnemo račun.”⁹⁹ Dovoljno je pak za nas, kad Bog znade sve tajne nove godine. Ako je naime On Otac naš, kao što jest i kao što molimo u Očenašu, onda možemo bez brige i straha gledati u budućnost te nove godine, držeći se načela svetog Petra, prvaka apostolskog, koji govori prvim kršćanima: “I svu svoju brigu bacimo na Njega, jer se On brine za vas!”¹⁰⁰

Knjigu “La nuova disciplina sulle monache” možete poslati. Sudeći po riječi ‘monache’ znači, da se radi o strogim redovnicama, inače bi stajalo vjerojatno ‘religiose’. Možete poslati i “Les annales” Sv. Terezije. Vraćam Vam u prilogu broj “Zvona iz daljine”, koji ste mi bili dostavili na uvid. Ovu

⁹⁸ U prievodu s latinskog: Zdravo, velikodušna Vladarice i ružo mučenika!

⁹⁹ Heb 4, 13.

¹⁰⁰ 1 Pt 5, 7.

sitnicu prilažem Vam za isplatu prozora na kapeli. Liturgijski simboli na njima neka budu još više urezani u srca i duše svih sestara, jer nema prozora ni hrama na svijetu jednaka hramu duše, pogotovo jedne redovnice, kad se sjetimo riječi apostolovih: “Vi ste hram Boga živoga!”¹⁰¹

Kad budete imali priliku, isporučite moju zahvalu sestrama u Belgiji. Nije nikakvo čudo, da ne dobivate putnice za druge, ali nije niti zlo. Znak je, da se Družba nastoji održati na visini svoga redovničkog poziva, a ne biti rob jedne žalosne materijalističke ideologije, kakovu ispovjeda komunizam, koji želi zarobiti ne samo tjelesa nego i srca i duše ljudi, a napose onemogućiti i zatrti svako redovničko zvanje. Budite uvijek oprezne u pismima, jer se sva pošta otvara, čita i sprema kod UDBE, što im je iole sumnjivo.

Kad se je Družba posvetila Bezgrješnom Srcu Djevice – Majke, onda neka ostane vjerna, kao što sam Vam već pisao, jer: “Noblesse oblige!”¹⁰² Većega plemstva, i opet ponavljam, nema na tome svijetu, negoli biti dijete Božje i Marijino.

Uz sveti blagoslov,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

4. Pismo s. M. Andelini Kujundžić

Krašić, 1. XI. 1955.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo sa čestitkom Vaše Družbe, na kojoj srdačno zahvaljujem svima. Ja sam iz važnih razloga bio javio u Zagreb, da se šutkom prijedje preko ovoga. Svaka naime, i najmanja zgoda iz mog života baca u pravo bjesnilo naše protivnike, koji se onda odmah na bilo koji način osvećuju ovdašnjem župniku i župi Krašić, koja i onako puno trpi.

Bog se je sam pobrinuo, da sve obavim u tišini, jer već dva tjedna ležim radi noge čitave dane, tek što su mi liječnici dozvolili, da ipak odslužim ujutro tihu svetu Misu. Hvala Bogu, da je stvar prošla prije nego se javio Radio širom svijeta.

Molitve mi dakako uvijek trebaju i takve čestitke se nikad ne odbijaju. Zahvalite danom zgodom i sestrama u Belgiji.

Najljepša će mi čestitka biti, kad znadem, da sve časne sestre Vaše Družbe idu pravim putem i vjerno vrše sveta pravila. Onda ste velike u očima Božjim i blagoslov Božji ne će manjkati Družbi.

¹⁰¹ 2 Kor 6, 16.

¹⁰² U prijevodu s francuskoga: Plemstvo obvezuje!

Na tu nakanu blagoslov moj i Vama i cijeloj Družbi
Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

5. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić

Krašić, 25. I. 1956.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo sa priložima, koje Vam vraćam za arhiv Družbe. Kada ćete imati prilike, isporučite sestrama u Belgiji moju srdačnu zahvalu na čestitci k Novoj Godini.

Što se tiče Vašeg upita, da li biste prihvatile poziv za Liege u Belgiji, odgovaram, da ga na svaki način prihvatite. Ako imate u vidu Boga i slavu Njegovu, a to mora uvijek biti jedino mjerilo svih Vaših poteza, ne vidim razloga zašto ne bi išle. Osim specifične zadaće, na koju zovu Vaše sestre, nema ni najmanje sumnje, da se na ovaj način produbljuje veza medju katolicima raznih rasa i jezika, što je od velike važnosti za ovo naše rastrgano doba. Internacionalni mržnje, koju predstavlja komunizam, valja suprotstaviti internacionalu ljubavi medju svim ljudima koje mu drago rase, jezika, boje, jer tako traži duh Kristov. Baš ovih dana čitam, kako su u nekoj američkoj biskupiji u jednom gradu otklonili svećenika Crnca i biskup je radi toga dobitičnu župu udario interdiktom. I to s punim pravom, kad govori apostol: "Nema razlike medju Židovom i Grkom, jer je isti Gospodin svijuu, bogat za sve, koji Ga zazivaju."¹⁰³ Osim toga, kao što i sami spominjete, mogle bi sestre koristiti barem tu i tamo našim iseljenicima, kojih ima priličan broj u Belgiji, a izvrgnuti su priličnim opasnostima možda baš radi prevelikog blagostanja, koje vlada u zemlji. Da će se i sestre medju sobom podupirati, da ustraju na dobrom putu, nema ni najmanje sumnje.

Što se tiče Vašeg drugog upita, da li da podjete osobno na stanovito mjesto intervenirati radi putnica, odgovaram, da možete ići. Ljudski govoreći ne ćete uspjeti, jer su i druge sile po srijedi. Božjom pomoći možete. Ali na jedno pazite: ni dlaku popuštanja, kad bi se zatražilo od Vas neke ustupke sa strane Družbe. Vi niste zato tu, da pomažete nemoguće političke koncepcije i apsurdne socijalne sisteme, nego da posvetite sebe i druge, koliko je to do Družbe. Uz sveti blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

---

¹⁰³ Rim 10, 12.

6. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić

Krašić, 31. III. 1956.

Časna Majko!

Srdačna hvala Vama i Vašim sestrama na čestitci k Uskrsu, koju isto tako svima uzvraćam.

Bilo kako bilo s putnicama, oko jednoga se uvijek starajte, a to je, da oko Božje uvijek s miljem gleda na Vas i na Vašu Družbu. Onda će se i na Vama ispuniti riječi mudrog Siraha: "Tko služi po volji Gospodu, bit će primljen, i molitva njegova dopire do oblaka."¹⁰⁴ Neka dakle sve sestre budu kao pravednik Abel, čija se žrtva tako dopala Bogu! Neka budu kao pravednik Noe, čija se žrtva isto tako dopala Bogu, da je izašao živ i zdrav, kad se davio sav svijet.

Kad budete pisale u Belgiju, zahvalite u moje ime i sestrama u Belgiji, jer, kako znate poštom se ne služim već deset godina.

Uz sveti blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

7. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić

Krašić, 22. VI. 1956.

Časna Majko!

U prilogu vraćam Vam Vašu knjigu "La nuova disciplina canonica sulle monache". Biografiju Sv. Pija X. sam Vam bio odmah vratio preko tajnika g. Pišonića, jer imam istu biografiju na njemačkom jeziku, koju mi je donio na dar neki g. Nijemac, koji svake godine dolazi u našu zemlju.

Srdačna hvala na čestitci k imendanu! Srdačna hvala na molitvama i žrtvama Vaših sestara!

Kako vidim iz Vašeg pisma približuju se zadnji časi bivše Časne Majke Vaše Družbe. Uvjeren sam, da shvaća i ovaj zemaljski život i smrt u vrhunarnom smislu, pa će joj smrt biti samo prijelaz u pravi život u Bogu, za kojega veli neka ruska rečenica: "Bez oca možemo živjeti, bez majke možemo živjeti, ali bez Boga ne možemo živjeti." Bog je jedini po svojoj naravi život. Svima drugim bićima dan je život, ali nisu po sebi život. Zato sveta Crkva lijepo čini, kad nas na Dušni Dan uči moliti u breviru: "Kralju, kome sve živi, dodjite da Mu se poklonimo."

K tome Kralju, kome sve živi, neka budu trajno upereni i pogledi Vaših sestara, pa se ne će bojati prijetnja bezbožnika i njihova divljanja. Neka sva-

---

¹⁰⁴ Sir 35, 16.

ki dan umiru sebi po mrtvenjima, da tim više počnu živjeti u Bogu. Onda ne će nikada biti mjesta malodušnosti, došlo što mu drago, jer naša “nada se ne sramoti”,¹⁰⁵ kako veli sveti Pavao. Samo za bezbožnike vrijedi ona riječ Knjige Mudrosti: “Nada je njihova isprazna, trud njihov bez uspjeha, djela njihova nekorisna.”¹⁰⁶

Nije bez razloga, da Vam češće stavljam na srce potrebu pouzdanja u Boga u ovim danima. Jer ako malodušje ne bi smjelo nikada imati mjesta u srcu običnog kršćanina, još manje u srcu jedne redovnice, redovnika ili svećenika, koji su tako usko povezani s Bogom. A ipak se toga opasnog korijenja nadje tu i tamo, kao da je sve propalo, ako valovi progonstva malo više zapljuskuju ladju Crkve Božje. Ništa nije propalo, kad Bog ne umire nikada! Sačuvajte dakle i dalje vedrinu i optimizam i Vi i Vaše sestre.

Uz sveti pozdrav i blagoslov u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

8. Pismo s. M. Andelini Kujundžić

Krašić, 19. IX. 1956.

Časna Majko!

Primio sam cijenjeno pismo Vaše i s. Marije Beate sa prilozima, koje sa zahvalnošću vraćam. Gledajte, da ne bi tko stradao radi njih. Medju prilozima je i pisamce s par riječi za s. Mariju Beatu.

Vrlo me veseli, da ste opet dobili jednu kandidatihu iz ovog kraja. To je kuća duboko kršćanska, i nadam se da će obje ostati vjerne svetome zvanju. Brat njihove majke je jedan od naših najboljih svećenika (vlč. Kuharić u Sv. Martinu Okić), a obično jabuka ne pada daleko od stabla. Kako već biva, one bi lako mogle povući i druge, što od srca želim. Samo uvijek naglašujte vrijednost duha! Spiritus est qui vivificat! Duh je koji oživljuje, veli božanski Učitelj.¹⁰⁷

Ne čudim se, da ustežu putnicu drugim sestrama. No eto, ustezali su dugo i “Služavkama Maloga Isusa”, pa su konačno ipak morali dati i već su u Belgiji. Omnia tempus habent, veli Mudrac u Svetome Pismu.¹⁰⁸ Sve ima svoje vrijeme, samo što svim upravlja Bog, čije su misli neiskazano nad našim mislima i putovima, koliko i nebo od zemlje.

¹⁰⁵ Rim 5, 5.

¹⁰⁶ Mudr 3, 11.

¹⁰⁷ 2 Kor 3, 6.

¹⁰⁸ U prievodu s latinskog: Sve ima svoje vrijeme. Prop 3, 1.

Morate biti spremne još za neko vrijeme na kojekakve udarce bezbožne vlasti komunističke. Francuski filozof Alain rekao je: “Le pouvoir rend fou.”¹⁰⁹ Ako to vrijedi i u drugim nekim slučajevima, kud više kod onih, koji ne samo ne poznaju Boga, nego Ga mrze, i svu svoju sreću nalaze u dobrima ovoga svijeta. Bila bi nepojmljiva iznimka, kad ne bi tako činili.

A konačno, ne zaboravite nikada, što je rekao Isus apostolima: “In mundo pressuram habebitis. U svijetu ćete imati tjeskobu”¹¹⁰ No da ne klonu zato i dodade odmah: “Ali se uzdajte: Ja nadvladah svijet.”¹¹¹ Tako će biti i danas. Vaša zadnja kandidatica (Neral)¹¹² nije mogla do mene radi straža, nego sam joj samo u crkvi dao blagoslov, pa joj izručite za spomen ove dvije sličice, da ju uvijek opominju: ići tragom Isusa i Marije! Neka bude uvijek malena u duhu pred Bogom, kao Isus u Betlehemu, ali i velika u krijeposti kao Bezgrješna Djevica.

Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

9. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić¹¹³

Krašić, 7. I. 1957.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo od 18. prosinca prošle godine, ali nisam mogao prije odgovoriti, jer me zdravlje, a i druge okolnosti nisu služile. Kako će sa zdravljem dalje, ne znam.

Srdačna hvala na čestitci k Božiću Vama i svima Vašim sestrama! Posebno zahvalite onima u Belgiji jednima i drugima, jer za me pošta ne postoji u komunističkoj zemlji.

Drago mi je čuti, da ste konačno uspjele ipak progurati dvije sestre u Belgiju i otvoriti novu stranicu. U Belgiji radi sada i nekih sedam časnih sestara “Služavki Maloga Isusa”.

Dakako da me veoma raduje, kad čujem, da se broj sestara i u domovini množi. Redovništvo je u svim vremenima kršćanstva imalo svoje duboko značenje i golemu vrijednost, a danas još stoput više, kad bi se činilo upravo obratno. Potpisujem naime riječi kard. Faulhabera: “In einer Zeit, in der

¹⁰⁹ U prievodu s francuzkoga: Moć zaluđuje.

¹¹⁰ Iv 16, 33.

¹¹¹ Iv 16, 33.

¹¹² Rieč je o kandidatici Veroniki Neral (kasnije s. Maristela).

¹¹³ Priepis ovoga pisma donosimo prema: STEPINAC, A. V. *Pisma iz sužanjstva*, (1998.), str. 215-216. Tu je pogrešno navedeno da je pismo upućeno s. M. Beati Milašin.

Armut verflucht wird, ist die freiwillige Armut der Orden ein Segen und ein Vorbild. In einer Zeit, in der die sittliche Verkommenheit alle Zaune sittlicher Ordnung niederreisst, ist die vollkommene Keuschheit ein Segen und ein Vorbild. In einer Zeit, in der allen Gesetzen der Gehorsam verweigert wird, ist der freiwillige Gehorsam ein Segen und ein Vorbild.”¹¹⁴ To je eto razlog, zašto se veselim svakom napretku Redova i Kongregacija, i muških i ženskih, i kamo sreće, kad bi na svaku razpuštenu dušu u ovom izopačenom svijetu mogli suprotstaviti jednu krijeposnu redovničku dušu, da se dragom Bogu pruži naknada, zaustavi osvetna ruka Njegova i izlije blagoslov Njegov na ovu dolinu suza.

Ali, kad je dobrota Njegova tolika, da je i izopačenoj Sodomi i Gomori bio spreman oprostiti, ako se nađe barem deset pravednika u njoj, vjerujem, da će mnogo toga oprostiti i našem bijednom narodu, ako procvate duboki redovnički život u svim Družbama, makar ih bio i mali broj.

Sad nemojte ni pokušati dolaziti u Krašić, jer su straže podvostručene dan i noć oko kuće. Mene to ne smeta, ali čemu se izvrgavati neugodnostima? Uz sveti blagoslov i pozdrav u Isusu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

10. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić

Krašić, 30. IV. 1957.

Časna Majko!

Primio sam čestitku Vašu, kao i Vaših sestara iz Belgije. Srdačna hvala i Vama i njima, kojima se ne mogu direktno javljati, pa im danom zgodom zahvalite u moje ime.

Isto tako hvala na svetim molitvama! Kad je u prošlom vijeku bio zatvoren nadbiskup u Kölnu Klemens August, radi obrane sakramenta ženidbe i drugih zakona svete Crkve, onda se tješio u svom zarobljeništvu: “Das Gebet hat einen langen Arm.”¹¹⁵ To vrijedi za sve ljude. Preko nje mogu ja doseći sve svoje stado, makar sam nasilno udaljen od njega, ali isto tako i

¹¹⁴ U prievodu s njemačkoga: U doba kad se proklinje siromaštvo, dragovoljno siromaštvo redova je pravi blagoslov i uzor. U doba u kojem moralno propadanje ruši sve ograde ćudorednog reda, posvećena je čistoća pravi blagoslov i uzor. U doba u kojem se poslušnost uskraćuje svim zakonima, dragovoljna evanđeoska poslušnost uzor je i blagoslov.

¹¹⁵ U prievodu s njemačkoga: Molitva ima dugu ruku.

moji vjernici mene, makar im je zabranjen pristup do mene. Samo da se svi dobro koristimo tom dugom rukom!

Mala sveta Terezija veli: “Molitva je kao kraljica, koja ima svaki čas pristup k svome kraljevskom suprugu i sve ishodi, što hoće.”

I veliki dominikanac Lacordaire predstavlja si molitvu kao kraljicu, koja “obučena u odijelo poniznosti, prignuta čela, ispruženih ruku, sve štiti svojim vapećim veličanstvom. Bez prestanka putuje od srca slaboga k srcu jakoga, i čim iz veće dubine dolazi njena tužba, tim je uzvišenije prijestolje, koje dosiže, tim sigurnije je njezino carstvo. Kad bi insekt, preko kojega mi prelazimo, mogao moliti, njegova bi nas molba ispunila beskrajnom samilošću. A jer nema ništa uzvišenijeg od Boga, to nijedna molitva nije pobjedonosnija od one, koja se od nas uzdiže k Njemu.”

Neka dakle sve Vaše duhovne kćeri nauče dobro saobraćati sa ovakvom kraljicom, pa će sve biti dobro i u Vašoj Družbi i u našem narodu, koji od redovnica s pravom mnogo očekuje.

Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

11. Pismo redovnicama Družbe sestara Naše Gospe

Krašić, 23. VII. 1957.

Drage časne sestre!

Primio sam vaše cijenjeno pismo, čestitku k imendanu, na kojoj svima srdačno zahvaljujem, makar nešto kasnije, jer mi zdravstveno stanje nije bilo dobro već od prosinca prošle godine, a u mjesecu lipnju najslabije. Medjutim, tomu se ne treba čuditi, kad veli sveti Augustin: “Dok putujemo u ovoj dolini suza, ne može naš život biti bez kušnja.” Moramo se samo truditi, da ne klonemo duhom u kušnjama života. Bog ima samo dobre namjere po njima, kako je to lijepo izrazio i pjesnik, vjernik i liječnik F. W. Weber: “Sein still und habe de Wandels acht – Es wächst viel Brot in der Winternacht.”¹¹⁶

Tako, i to držite neprestano pred očima, ‘es wächst viel Brot in der Winternacht’, mного se dobra radja u ovoj najtežoj kušnji čovječanstva i najvećem progonstvu Crkve, što ga mi proživljujemo pod krvavom komunističkom vladavinom. Nikada onaj mladi Josip ne bi bio postao potkraljem Egipta i spasiteljem milijuna ljudi, da nije od zavidne braće bio prodan, laž-

---

¹¹⁶ U prijevodu s njemačkoga: Budi miran i poštuj promjenu – u zimskoj noći raste puno kruha.

no optužen i bačen u tamnicu. Nikada ne bi bila napisana pohvalna knjiga o Jobu za sva vremena, da ga nisu stigli onako teški udarci u životu. Nikada ne bi Judita izašla na glas po svem svijetu i za sva vremena, da Bog nije pripustio strahovitu kušnju, opsadu grada Betulije po bezbožnom vojskovođi Holofernu. Znadete dobro iz Svetoga Pisma, kako je svršila ta opsada. Judita je izišla čista i neokaljana iz silne pogibelji. Njezini sugradjani ojačani u svojoj vjeri u Boga Izraelova. Ojačan u vjeri sav narod izraelski. Judita proslavljena u svem narodu svome. Svi gradjani Betulije obogaćeni neizmjenim plijenom. Bogohulac Holoferno osramoćen za sva vremena (kako mu je na drugom svijetu nije si teško predstaviti) a bolje nisu prošli ni njegovi vojskovođe i vojnici. Mislite li, da će bolje proći i oni, koji opsjedaju Crkvu već toliki niz godina, ako ustraju u svojoj zloći? Kad bi Crkva Katolička bilo ljudsko djelo onda bi imali razloga strahovati. "Ali to je divna sudbina Crkve, veli Pascal, da se upire samo na Boga." I zato je vrata paklena ne će nadvladati! Što se dakle više produljuju dani njezinih patnja, tim punije budete pouzdanja u Boga i divan svršetak ovih patnja. Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

12. Pismo s. M. Anđelini Kujundžić

Krašić, 23. X. 1957.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo s priložima, koji govore o dosadanjem radu i nastojanju, da se koordinira rad svih ženskih redovničkih zajednica na teritoriju Zagrebačke nadbiskupije, u svrhu, da se prema direktivama Sv. Oca i kod nas složno poradi, kako nas duh vremena ne bi iznenadio, nego našao spremne u svakom pogledu.

Ja sam s velikim interesom pročitao i Vaše cijenjeno pismo i sve priloge. Prije svega morao reći – Deo gratias! Bogu hvala, što mi je dano doživjeti, da u našim redovničkim Družbama gledam jedno srce i jednu dušu, kad se radi o interesima Kraljevstva Božjega, svete Crkve. Kao što sam već pisao, ni na što krvni neprijatelj Crkve, komunizam, ne vrebata tako revno kao na to, da Crkvu iznutra rastoči, kad je nije moguće izvana. U tu svrhu sije razdor, gdje samo može, kako su to dobro zapazili svi, koji prate diabolčki rad svjetskog komunizma.

Zato je od silne važnosti, da se naši redovi zbiju. Ne da bi pojedine redovničke Družbe izgubile svoje specifične oznake (to bi bila fatalna zablu-

da) nego da, idući svaka svojim putem, zacrtanim od osnivača, kad se radi o općem dobru Crkve, duša, istupaju kao razni rodovi svjetske vojske u ratu: "Getrennt marschieren, vereint schlagen."¹¹⁷

Može se kome pričiniti od neznatne važnosti, kad se radi o ženskim redovničkim zajednicama. Tko tako sudi, taj jako plitko promatra stvari. Ja u redovništvu uopće gledam nešto najdragocjenije što naš ubogi narod prinosi Bogu: skup mnogih i velikih žrtava, nepoznatih svijetu većinom, ali poznatih Bogu. A onda ja nikad ne puštam s vida, da se u ekonomiji spasa i pojedinih naroda i čitavog čovječanstva uz Baraka, koji vitla mačem, pojavljuje i Debora, čiji je savjet bio odlučniji u borbi nego vojna sila sa Barakom na čelu; uz Davida, koji obara Golijata, pojavljuje se i Judita, koja spašava i narod i državu baš tako kao i David, oborivši Holoferna; uz mudrog Salomona sa njegovim presudama pojavljuje se i mudra Abigaila; uz pobožnog Jozafata, čija je vladavina bila blagoslovljena za narod, pojavljuje se i pobožna Estera sa ne manjim blagoslovom za bijedni zarobljeni narod. I koliko sličnih primjera iz Svetog Pisma, povijesti Crkve i svjetske povijesti! A na koncu, zar se ne pojavljuje uz Krista Gospodina Blažena Djevica? I nisu li upravo zato splasnule na ništa tolike protestantske sekte, što su omalovažile ulogu Marijinu u povijesti Crkve?

Od goleme je dakle važnosti i rad ženskih redovničkih zajednica, čija se snaga bez sumnje ne malo potencira, kad budu kako treba koordinirane, a oko čega se upravo trudite sada.

Ja bih samo želio naglasiti, da pazite na bitno, a to je duh! Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam!¹¹⁸ Duh je, koji oživljuje! To sam već više puta pisao nekima. Nadam se, da me ne će krivo razumjeti, kad pišem, neka ne daju da ikada duh svijeta prodre u redovničke zajednice. Ne kažem, da moraju izaći iz svijeta. To i Spasitelj potvrđuje, kad moli milost apostolima: "Ne molim, da ih uzmeš od svijeta, nego da ih sačuvaš od zla."¹¹⁹ U svijetu dakle jesu, ali "nisu od svijeta, kao što nijesam ni Ja od svijeta",¹²⁰ veli Spasitelj.

Sveti Franjo Sales, ženevski biskup, prisustvovao je jednom propovijedi jednog kapucina, u kojoj je isti oštro napao i taštinu i luxus crkvenih prelata. Kad je sišao s propovjedaonice, pozove ga sveti biskup na stranu, pa mu reče: "Oče, Vaše riječi jedva da su bile razborite. Jedan prelat Crkve mora

---

¹¹⁷ U prievodu s njemačkoga: Koračati odijeljeni, udariti ujedinjeni.

¹¹⁸ Duh je onaj koji oživljuje, tielo ne koristi ništa! (Iv 6, 63)

¹¹⁹ Iv 17, 15.

¹²⁰ Iv 17, 16.

da se oblači dolično svome staležu. A osim toga vi ne znate, što se može kriti pod naoko sjajnom haljinom.” Nato je odgrnuo malo svoj talar i pokazao mu kostrijet, što ju je nosio ispod talara. Da se dakle vratim na temu, sveti je biskup živio u svijetu i oblačio se prema zahtjevima tadanjega doba, ali nije bio od svijeta, nije mu srce ni jedan čas bilo prilijepljeno ni uz ono odijelo, ni uz biskupsku nadarbinu, ni uz počasti, koje su mu se kao biskupu iskazivale, ni uz bilo koju drugu vremenitu stvar, govoreći sa svetim Pavlom: “Ne živim više ja, nego živi u meni Krist.”¹²¹

I vi kao redovnice morate živiti i kretati se u svijetu. A ako ikada, a to danas vrijedi ona riječ Sv. Ivana apostola: “Sav svijet leži u zlu.”¹²² Kako se na laku ruku shvaćaju bračni odnosi, kako se poigrava svijet sa nevinošću jedne djevojke, kao da je to sitnica, kako se upravo obožavaju kao idoli stanovite filmske zvijezde, stanoviti prvaci u nogometu, kako se izdiže ovaj ili onaj komad sapuna, zubne paste, forma cipele, ove ili one bluze, čarape i tisuće drugih stvarčica, iz kojih se isto tako pravi tisuće kukavnih idola i idolića. To je duh svijeta, od kojega vas sve oslobodio Bog, jer kako veli Angelus Silesius: “Mensch, was du liebst – In das wirst du verwandelt werden – Gott wirst du, liebst du Gott – Und Erden, liebst du Erden.”¹²³

A vidim baš i iz priloga, kojeg ste mi poslale, iz govora svetog Oca bolničarkama, gdje na drugi način ističe istu misao i On, kad kaže sestrama Bolničarkama: “Budite prije svega dobre redovnice... Da vaš redovnički život ne dodje u pogibelj da bude potisnut od vaše bolničarske službe, vi morate reagirati proti svega, što se protivi duhu apsolutnog i potpunog predanja Bogu. Pazite na primjer na ono neuredjeno i nemirno djelovanje, koje ne ostavlja vremena ni mira za Isusa, da Ga slušate, da Ga pitate što je Njegova sveta volja, koje su Njegove želje, što Mu je draže, da Mu dadete računa o onome, što ste uradile i kako ste uradile. Pazite nadalje na ono, što bi vas odviše dugo ili često moglo udaljiti od zajedničkog života. I ako zajednički život zahtjeva neka odricanja, ipak je jaka zaštita za vaš nutarnji život i velika vježba u ljubavi. Pazite na obdržavanje duha siromaštva, ne samo individualno, nego i u zajednici...”

Ne ću da dalje citiram, jer je i ovo dovoljno za stvar, koju vam želim naglasiti svima, kad se pokreće djelo od ne male važnosti, koordinacija rada naših redovničkih zajednica. Ja sam u njima, kao što rekoh, gledao i gledam

---

¹²¹ Gal 2, 20.

¹²² I Iv 5, 19.

¹²³ U prijevodu s njemačkoga: Čovječe, pretvorit ćeš se u ono što ljubiš – Bogom ćeš postati, ako ljubiš Boga – a zemljom, ako ljubiš zemlju.

stvar od najveće važnosti. A da bude od potpune koristi, neka uvijek vlada dobar duh kod svih, duh Božji!

A onda, nikada vam svima ne mogu dosta naglasiti pouzdanje u Boga. Ima danas mnogo malodušnika. To su rak-rana Crkve i naroda. Zapamtite i usadite si u dno duše veliku istinu: "Bog nikada ne gubi bitke!" Sasvim je sigurno ne će izgubiti niti u borbi s komunizmom. Ali će isto tako sasvim sigurno komunizam izgubiti bitku u borbi s Bogom. Kako, kada, uz koje žrtve će svršiti ne znamo. I nije potrebno znati, dok smo u rukama Božjim.

I Vas, časna Majko i sve ostale, blagoslivlje i pozdravlja u Kristu Isusu, Gospodinu našem

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

13. Pismo s. M. Andelini Kujundžić

Krašić, 28. VIII. 1958.

Časna Majko!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo. Koliko me raduje, da ste opet porasle brojem članica Družbe, toliko me bolno dirnulo, da je s. K. napustila Družbu i otišla u svijet.

Kad sam to pročitao, odmah mi je pala na um misao iz brevira, što ju nalazimo u govoru Sv. Bernarda na blagdan Sedam Žalosti Majke Božje, gdje se svetac obraća Gospi i uzdiše: "O commutationem! Joannes Tibi pro Jesu traditur, servus pro Domino, discipulus pro Magistro, filius Zebedaei pro filio Dei, homo purus pro Deo vero." "O zamjene!" Kliče svetac. "Ivan Ti se daje za Isusa, sluga umjesto Gospodara, sin Zebedejev za Sina Božjega, učenik namjesto Učitelja, čisti čovjek za pravoga Boga."

A ipak je Ivan bio svetac, djevica, apostol, naročito ljubljjen od Isusa. Pa ipak je to prema svečevim riječima ništica u poredbi s Isusom Bogom. A što da kažemo za jadnu ovu sestru, koja je ostavila božanskog Zaručnika Isusa, da stupi u službu običnoga svijeta? Nadamo se, da joj Isus u svojoj dobroti ni sada ne će uskratiti svoje milosti, jer ljubi sve što je stvorio i želi, da se svi ljudi spase. Ali tko ne vidi, kolikim se pogibeljima ta jedna sestra izložila sama svojim istupom iz Družbe?

Kad dakle budete tu bolnu vijest saopćili sestrama, koje su ostale u Družbi, stavite im vruće na srce, neka se ne daju nikada prevariti, nego ostati vjerne Isusu, kao što je i Isus vjeran i ne ostavlja nikada nikoga, ako čovjek Njega prijete ne ostavi. Non deserit nisi deseratur!¹²⁴

---

¹²⁴ U prievodu s latinskoga: [Bog] ne ostavlja, ako nije ostavljen! 2 Ljet 15, 2.

Kad sam bio u tamnici, prevodio sam u tišini biografije svetaca, za svaki dan u godini kao obiteljsko štivo. Ima tu divnih i dragocjenih pouka, pa i za redovnice. Tako sam našao jednu kod Sv. Hilarija, biskupa u Poitiers-u. Kako je poznato, on je bio u mladosti poganin, silno bogat i ugledan i dakako oženjen, iz kojeg braka je dobio kćer Abro. Tada je umro biskup u Poitiers-u u Francuskoj. I po Božjem nadahnuću i kler i puk se složili jednoglasno, da im Hilarije bude biskup, koji je već bio primio sveti krst. Prihvatio je uz pristanak svoje žene i dakako živjeli [su] odijeljeno do smrti. Sveti Augustin naziva ga sjajnom zvijezdom. I jest proslavio Crkvu sjajem svoga života. Ludi car Konstanc, nedostojni sin velikoga Konstantina, koji je dao slobodu Crkvi, prognao je Hilarija u Malu Aziju, jer nije htio (a dakako ni mogao) prihvatiti bezbožne arijanske nauke, da Krist nije pravi Bog. Hilarije je otišao u progonstvo. Prošle su četiri godine. Dakako, da se mnogo put sjetio svoje drage kćerke Abre, pa je u brizi za njezinu dušu poslao istoj jednoga dana krasno pismo, kojeg se tekst sačuvao. Baš sam ga ovih dana citirao jednoj redovničkoj glavarici, da bude podstrek njezinim sestrama, da ostanu vjerne Isusu, pa ću ga i Vama u istom cilju za Vaše sestre [citirati], da lakše prebole gubitak, koji ih je stigao ovim istupom.

“Ja poznam”, piše svetac svojoj kćerki, “moja ljubljena Abro, jednog zaručnika, čije je plemstvo uzvišeno kao nebo, čija ljepota nadvisuje sjaj ljiljana i ruže, čiji su pogledi sjajni kao drago kamenje, čiji su nakiti nečuvanog sjaja, čije odijelo triumfira nad bjelinom snijega, čije bogatstvo ne bi mogla obuhvatiti ni čitava kraljevstva. Njegova je mudrost neshvatljiva, Njegova blagost je daleko iznad slasti meda, Njegova stidljivost neranjiva, Njegovo blago nepropadljivo.

Vladar nudi svojoj zaručnici odijelo, čije je tkivo neisporedive jednostavnosti, biser, u poredbi s kojim dijamanti zemlje, veličanstvo naravi, sjajne zvijezde neba gube svoj sjaj. Dakle, draga kćerko, zaključuje svetac pismo, čitaj i opet čitaj ovo pismo. Smiluj se mojoj stisci i sačuvaj sebe samo za taj nakit i za taj biser. Odgovori mi, nakon što si konzultirala svoje srce. Kad saznam tvoju odluku, saopćit ću ti volju i ime tvoga Nepoznatoga.”

Abra je bila dostojna velikoga oca svoga i dobro je odabrala i danas ju nalazimo kao sveticu u galikanskom martirologiju 13. prosinca.

Neka ovaj krasni primjer iz crkvene povijesti bude vječni podstrek svima Vašim sestrama, da ostanu vjerne Isusu nakon što su Mu zadale vjeru, i neka nikad božanskog bisera ne mijenjaju za zemaljsko blato, makar na oko blista kao zlato. A za jadnu ovu sestru neka se ipak mole, da stigne k vječnom cilju, makar ide putem neisporedivo težim. “Jaram je Moj sladak i breme je

Moje lako”,¹²⁵ veli Isus. I tako jest. Ali jaram, koji si čovjek sam naprti, težak je i gorak.

Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

14. Pismo s. M. Beati Milašim

Krašić, 19. I. 1959.

Časna Majko!

Primio sam Vašu cijenjenu čestitku za Božić, na kojoj srdačno zahvaljujem Vama i svima sestrama Vaše Družbe.

Kako vidim, pao je na Vas teret vrhovnog poglavarstva. Zadaća veoma važna. Već kod nijemih životinja pčelica vidimo, ako im se uzme kraljica, cijeli roj propada. Nemaju više veselja za rad, ne drže se više zajedno, ne skupljaju hrane, nego se razilaze i propadaju. Dok je kraljica tu, drže se zajedno, veselo rade iz dana u dan. Želim Vam, Časna Majko, da u Vašem redovničkom pčelinjaku, časno ispunite dužnost poglavarice, da budete dobra kraljica, oko koje se skupljaju sve redovničke pčelice i časno ispunjavaju dan za danom svoje redovničke dužnosti.

Nastojte im uvijek prednjačiti u svakom dobru kao glavarica, prema onoj poslovi: “Das Herren Beispiel ist seiner Leute Spiegel.”¹²⁶ A svima pak podređenim stavljam toplo na srce, da revno slušaju svoje poglavarstvo. Bez reda nema ništa na svijetu. A kako veli Langbeho: “Ordnung bedeutet: für jedes geschaffene Wesen Unterordnung.”¹²⁷

Vremena su istina još uvijek teška. No pogledajte vrtljara. Nema tako velike suše, a da on ne bi mogao pomoći vrtu time, da iz izvora preko jarka napusti vodu na gredice u vrtu i pomogne stabljikama i biljkama, da ne umru od suše. I sve onda buji i raste. Što je Bog? Nepresušivi izvor svakoga dobra. Za svakoga čovjeka, za svaku redovničku Družbu. Ne treba ništa drugo nego iskopati jarke, da nepresušivi izvori milosti Božjih dopru u pojedine duše, u pojedine redovničke Družbe. Kako? Molitvom, meditacijom, dostojnim primanjem svetih sakramenata ispovijedi i pričesti, svetom Misom, raznim blagoslovima, itd.

Neka nikada sestre ne prestanu biti dobri vrtljari za svoje neumrle duše, dobri vrtljari za Družbu kojoj pripadaju, dobri vrtljari za bijedni narod hr-

---

¹²⁵ Mt 11, 30.

¹²⁶ U prievodu s njemačkoga: Gospodinov primjer ogledalo je Njegovu narodu.

¹²⁷ U prievodu s njemačkoga: Red predstavlja: podređenost za svako stvoreno biće.

vatski iz kojega su potekle, dobri vrtljari i za čitavo grijeshno čovječanstvo. Neka se nikada ne dogodi kod Vaših sestara, što se događa kod tolikih ljudi, naime, da je Bog dragi spremniji davati nego oni primati. Tolika se duhovna lijenost zavukla u njihove duše. Neka budu i ostanu uvijek dobri vrtljari, koji iskorišćuju milosti Božje, gdje god im se pruži prilika. Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

15. Pismo s. M. Beati Milašín

Krašić, 26. VI. 1959.

Časna Majko!

Primio sam Vašu cijenjenu čestitku s priložima, kao što sam sretno primio i onu za Uskrs i Vašu i bivše Časne Majke, s. Andjeline. Tada Vam nisam odgovorio. Nije krivnja na meni, nego na nasilju, koje se vrši nada mnom. Htjeli bi protivnici pod svaku cijenu cenzurirati sva moja pisma i naravski uništiti, jer sadržaj ne odgovara njihovim željama. Pisama njima na uvid ne mogu davati, jer kaže apostol: "Riječ Božja nije vezana."¹²⁸ Njihovom se dakle poštom ne služim, jer se sve pregledava, plijeni, uništava već prema potrebi, a dobre ljude, donositelje, ne mogu izvirgavati šikanacijama i progonima. Nemojte se dakle čuditi, ako ne odgovaram.

Hvala na čestitci Vama, bivšoj Časnoj Majci s. Andjelini, hvala svima Vašim sestrama i kod kuće i vani! Da sam u ovakovim okolnostima mogao doživjeti srebrni biskupski jubilej, sigurno je samo čudo Božje, jer je moja fizička kondicija sve prije nego dobra. Od dvadeset četiri sata vjerojatno više ležim nego stojim ili sjedim, da što radim. Zahvalan sam dragom Bogu, da ipak mogu svetu Misu dnevno odslužiti u crkvi (neko vrijeme sam u sobi) i ako ne bez poteškoća. Ako malo izađem pred kuću (vani me na šetnji nije bilo već pola godine) odmah se uzvrpolje straže s jedne i druge strane kuće, da se ne bi tko približio.

Ne pišem Vam ovo, što bih se žalio na svoju sudbinu, nego da razumijete, ako ne odgovorim na koje pismo. Žalostan bi bio svećenik i biskup, koji bi se žalio na ovakvu sudbinu, kad veli Gospodin Isus: "Nije sluga nad Gospodara svojega niti učenik nad Učitelja."¹²⁹ Uostalom, da ne znam koliko patimo, što su sve naše patnje prema Njegovim patnjama? On ih je sam nosio. Mi ih ne nosimo sami, nego nas više nosi On kao djecu na rukama svo-

¹²⁸ 2 Tim 2, 9.

¹²⁹ Mt 10, 34.

jom milošću, i da nas još više utješi, osigurava nam molitve Majke Crkve i dobrih duša širom svijeta, na koje obično ni ne mislimo, a često ih uopće ne poznajemo. Bila bi dakle jako opasna zabluda utvarati si bilo što u životu.

Veli lijepo sveti Augustin: “Ima pomoćnih sredstava u životu, bez kojih se svrha, za koju služe, uopće ne može postići; brod ne plovi bez vjetra (danas bez pare) nitko ne govori bez glasa, nitko ne hoda bez nogu, nitko ne vidi bez svijetla i mnogo sličnoga. Tako ni bez Božje milosti nitko ne može živjeti kako valja” (a kamo li što većega izvršiti.)

Ali to je ujedno i naša utjeha, jer kaže apostol sveti Pavao: “Sve mogu u onome koji me jači.”¹³⁰ Ne dao Bog dakle, da itko klone! Niti svećenici, niti časne sestre, niti obični vjernici u ovim danima stiske i nevolje. Kad bi nam stvari samo o nama ovisile, onda bi sve davno propalo. Ali kad Bog stoji iza nas, onda smo sigurni za svoju Crkvu, za svoj narod, za svoje duše, samo ako se odazovemo milosti Božjoj i s njom suradjujemo. To želim vruće i sebi i Vama i Vašoj provinciji odnosno Družbi, svim sestrama, svim svećenicima, svemu našem narodu.

Arhimedu nije bilo dano, što si je želio: “Dajte mi, gdje da se uprem i dignut ću kruglju zemaljsku iz njezinih osovina.” Nama je dano. Jer ponizna, ustrajna, srdačna molitva stavlja u pogon svemoć Božju. Stavila ju je protiv bezbožnog nacizma, može ju i protiv bezbožnog komunizma i svih drugih zala, koja nam prijete ili mogu zaprijetiti. Iskorišćavajte svaki dan ovu veliku povlasticu, koju nam Bog daje, i sve će biti dobro.

Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu Vama, bivšoj Časnoj Majci, svim Vašim sestrama,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

16. Pismo s. M. Beati Milašin

Krašić, 26. I. 1960.

Časna Majko!

Primio sam Vašu cijenjenu čestitku k Božiću i Novoj Godini, na kojoj toplo zahvaljujem Vama i svima sestrama Vaše Družbe, a posebno bivšoj č. Majci, s. Mariji Andjelini.

Ušli smo u novu godinu, koja je sva obilježena progonima klera, kako mi javljaju i za Skoplje i za Sarajevo i za Đakovo i za Zagreb i Karlovac itd. Međutim ne zaboravite, da sva ta progonstva ne će ni za trunak promijeniti planova Božjih u upravljanju svijeta, a napose ne u sudbini Crkve Božje. u

---

¹³⁰ Fil 4, 13.

našoj hrvatskoj povijesti ostao je u žalosnoj uspomeni car Josip II. koji je usprkos opomene pape Pija VI. zatvarao samostane jedan za drugim, zadirao u osnovnu disciplinu Crkve, nanio silnih zala Crkvi. Kad je umirao, rekao je: “Kad umrem, neka mi se napiše na grob: Ovdje počiva car, čije su namjere bile dobre, ali koji je imao nesreću, da je vidio propasti sve svoje planove.” Recimo, da je imao dobre namjere. Ali jer nije slušao u svojoj oholosti opomene vrhovnog pastira Crkve, kojoj je i sam pripadao po krštenju, zato su mu svi planovi tako žalosno svršili.

Ovaj grobni natpis mogao bi se staviti na spomenike i bezbroj drugih silnika, koji su zadirali u prava Crkve Božje.

Bogu dragome ne će nikada propasti nijedan plan, makar se digli protiv Njega ne samo pojedini silnici, nego svi narodi svijeta, kao što govori onako lijepo Psalmista: “Zašto se bune narodi i puci kuju lude osnove? Skupljaju se vladaoci zemaljski, knezovi među se vijećaju protiv Gospodu... Onaj, koji stoluje u nebu smije im se, Gospod im se podruguje.”¹³¹

Neka se dakle u svim ovim progonima i zbivanjima ni najmanje ne plaše srca Vaših sestara, kao da će Crkva podleći i propasti. Da je djelo ljudsko, već bi davno propala. Ali jer je djelo Božje nadživjet će i preživjeti sve! Nastavite dakle mirno radom, molitvama, žrtvama! Sad je najljepša prilika za posvećenje Vaših sestara. Uz blagoslov i pozdrav u Gospodinu,

Alojzije kard. Stepinac
nadbiskup zagrebački

---

¹³¹ Ps 2, 1 – 2, 4.

Ivan Armanda, MPhil

Summary

Alojzije Stepinac, the Archbishop of Zagreb and the Society of Our Lady's Sisters

This article is a critical analysis of the relationship between Alojzije Stepinac, the Archbishop of Zagreb, and Bačka, i.e. the Croatian branch of the Society of Our Lady's Sisters. It is based upon published and unpublished sources as well as other relevant literature. The article also demonstrates the role that Stepinac played in transferring the mother house of this Society from Subotica to Zagreb thus enabling the Society's survival. Namely, when the Hungarians established their rule in Bačka in 1941, there were attempts to merge the sisters' Bačka branch with the Kalocsa Society from which it became autonomous in 1931. Moreover, the article considers the visits Stepinac paid to the mother house in Zagreb and the role he played in the Society's Supreme Council held in 1946, and the branches the sisters founded while he was the archbishop. An analysis of the letters he sent to the sisters from his confinement at Krašić, mainly to the Society's reverend mothers Anđelina Kujundžić and Beata Milašin follows. The author also presents data on the visits that individual sisters paid to the Archbishop whilst he was at Krašić and his support to send the sisters to Belgium and promote their activities. Sixteen letters written by Stepinac to the sisters are attached.

Key words: Alojzije Stepinac, Society of Our Lady's Sisters, the translation of the mother house to Zagreb, Anuncijata Kopunović, Anđelina Kujundžić, Beata Milašin, letters by Archbishop Stepinac, new branches, sisters in Belgium.

Translated by Ivan Mirnik

Edited by Marina Auburn